

PREDSLOV

Berlínsky múr síce padol, no Marx (nielen) v Berlíne prežíva!

Jozef Jančovič

V úvodníku nášho teologického periodika sa chcem s Vami, drahí čitatelia, podeliť so symptomatickou skúsenosťou, ktorá vystihuje našu dobu. V lete som sa zúčastnil na medzinárodnej biblickej konferencii, ktorú na berlínskej Humboltovej univerzite v dňoch 7. – 11. augusta t.r. usporiadala *European Association of Biblical Studies* so sídlom v Münsteri. Konferencia sa konala v spolupráci s vedeckou americkou biblickou organizáciou *Society of Biblical Literature* založenou už v roku 1880. Konferencia bola výborne zorganizovaná. Aj tento rok poskytla jedinečné a lákavé možnosti na tvorbu kontaktov, na rozšírenie vedeckých perspektív a na podporu kolegiálnych aktivít biblistov a učencov z mnohých krajín sveta z kresťanskej, židovskej a dokonca i moslimskej náboženskej tradície. Bolo neľahké vybrať si z množstva príspevkov zaujímavo koncipovaných po obsahovej i metodologickej stránke, ktoré odznievali paralelne v rozličných biblických sekciách a vedeckých skupinách. Na dokreslenie situácie: v troch nosných dňoch konferencie dosahoval v paralelných blokoch počet vystúpení priemerne stovku akcií, ku ktorým boli večer pridané *fireside chats* (neformálne rozhovory) s významnými biblickými učencami. Čo mi však na pôde tejto najstaršej berlínskej univerzity založenej v roku 1811 pruským cisárom Frederikom Viliamom III. a aktuálne dosahujúcej výnimočnú 13. pozíciu medzi svetovými univerzitami so 40 nositeľmi Nobelových cien, pripadalo ako Slovákovi, ktorý zažil socializmus a ideologické vymývanie mozgov, intelektuálne nestráviteľné, bol citát od bývalého študenta tejto univerzity, zakladateľa materialistického poňatia dejín a epigóna komunistickej ideológie Karla Marxa, ktorý sa vyníma vo vestibule na pozadí trojramenného historického schodiska na tmavočervenom mramorovom podklade. Citát *Die Philosophen haben die Welt nur verschieden interpretiert, es kommt aber darauf an, sie zu verändern* (voľne podané: Filozofi doteraz svet iba rozlične vykladali, ale teraz ide o to, aby sa zmenil) je v podstate jede-

nástou tézou Marxa na Feuerbacha a komunisti ho sem inštalovali v roku 1953. Dvadsať osem rokov po páde berlínskeho múru, ktorý v rokoch 1961 – 1989 rozdeľoval mesto, symbolicky Karl Marx prežíva v tomto liberálnom meste ďalej a je slovami komunistického hesla „večne živý“. Pôvodne tu na berlínskej univerzite Karl Marx spolu s Friedrichom Engelsom študovali, Rozumeli si s novohegelovcami, hoci sa napokon Engelsovým spisom Svätá rodina v roku 1844 s nimi definitívne rozišli. Engelsov citát *tradícia je veľká brzdiaca sila, je to zotrvačná sila dejín, ale je iba pasívna, a preto musí podľahnúť* naznačuje v čom tkvel asi tak v boji ideí problém. Jeho slová sú militantnou ukážkou na dokreslenie toho, ako chcel Marx tento svet meniť. Dôsledky totalitnej komunistickej ideológie vedeniu univerzity asi nepostačovali, aby bol nápis hneď po páde Berlínskeho múru odstránený. Keď si v roku 2010 univerzita pripomínala 200 rokov od založenia, naskytla sa jej príležitosť vysporiadať sa s týmto ťaživým Marxovým dedičstvom. Uskutočnilo sa to presne v duchu dnešnej postmodernej doby. Kontroverzný Marxov citát bol umelecky kontextualizovaný pomocou úpravy schodiska. Konkurzom vybraná berlínska umelkyňa Ceal Floyer, známa svojimi svetelnými projekciami, audio a videoinštaláciami, svojou priestorovou inštaláciou umelecky riešila kontroverzný citát a jeho vnímanie ako provokatívneho prvku uvedenej budovy. Marxov citát, ktorý je nanovo vyjadrený jasnými zlatými písmenami a k tomu čierne nápisy *Vorsicht Stufe* (Pozor, schod) na zlatých kovových nálepkách na všetkých schodoch schodiska majú tak dovedna vyjadriť umelecky jednak historickú toleranciu k Marxovi a tiež vnútorne zadosťučinenie pôvodne rozdelenej krajiny. Kráčaním po schodoch si čitateľ citátu má uvedomiť dejinný schod či posun, ktorý nastal. Ak o tejto symbolike neviete, pripadajú vám nápisy na schodoch ako prehnaná bezpečnosť pri kráčaní po nich. Dielo umelkyne zodpovedá konceptu Marxovej filozofie spočívajúcej v pozorovaní vývoja ideí, ako stáleho konfliktu a antitéz, tie ústia v syntézu, ktorá konflikt posúva o krok ďalej. Takouto myšlienkovou koncepciou Marx vniesol do dejín princíp večného konfliktu. Ten, kto kráča po schodoch má teda pamätať, že nastal posun v dejinách. Je to zvláštno najmä v Nemecku, kde sa s dôsledkami nacizmu Nemci dôsledne už roky vysporiadávajú, no voči revolučnému komunizmu platí stále akýsi iný meter. Je pravda, že revolučná komunistická ideológia prežíva už len v Severnej Kórei, Číne a dožíva na Kube a vo Vietname, no osobne sa mi vôbec nezdá, že Marxova myšlienka je minulosťou. Poukazuje, že odkaz jeho citátu, veľmi dobre vyhovoval ľavicovo orientovaným akademikom aj na berlínskej univerzite a ktorým fandia mnohé západné univerzity. Je fakt, že súboj ideí pokračuje, čo je nielen v akademickom svete potrebné, ak však chýba v dnešnom svete tolerancia od tých, čo sa pokladajú za opravdivých nositeľov tolerancie voči tým, ktorí sú nositeľmi kresťanských hodnôt, tradícií a morálnych zásad determinujúcich našu civilizáciu i kultúru a pre ktorých je osoba Krista a viera v neho kľúčová, takýto konflikt môže prerásť do nových totalít, ktorú nastolia

paradoxne tí „tolerantní“. Počas studenej vojny, keď sa z Humboltovej univerzity vo východnom Berlíne stala ideologická bašta komunizmu, vznikla v západnom Berlíne už v roku 1949 na podnet študentov a pedagógov odídených z Humboldtovej univerzity nová *Freie Universität*. Dalo by sa povedať dnešným newspeakom, že „títo odídenci ukázali vtedy úbohú historickú toleranciu k experimentu v ich krajine“. Marxova ideológia, zameraná predovšetkým na prax, ako to aj jeho zlatý citát vystihuje, mala a má vytvárať predovšetkým novú pravdu, pretože pravda pre marxistov neexistuje, ale sa tvorí praxou a to najmä tou ich. Mnohí vďaka skúsenosti vieme veľmi dobre, ako táto ideológia dôkladne prehliadala a potláčala Pravdu, ktorá predchádza človeka a je od vekov vo svete prítomná a ktorú musí človek rešpektovať ako určitú záchrannú a užitočnú normu, ak nechce zničiť seba a iných nastoľovaním tých svojich „právd“. Aké dôsledky v dejinách prináša komunistické vyčínanie alebo jemu príbuzné konanie na strate životov, o tom netreba asi hovoriť. Platí to zakaždým, ak sa istá idea, či prax revolučne či fanaticky ideologizuje, nevynímajúc prípady ani náboženského fanatizmu.

Prajem Vám, milí čitatelia, aby štúdie a príspevky tohto druhého čísla nášho periodika efektívne prispeli k poznaniu skutočnej Pravdy, ktorá sa ako svetlo na optickom hranole láme a zasahuje do rôznych oblastí života a robí náš svet krásnym, dobrým, pestrým a pravdivým. Zároveň nám pomáhajú tieto derivované pravdy a poznanie odhaľovať životnú pravdu o nás ale aj pravdu o protisile v našom živote, ktorá ničí všetko cenné a pravdivé. Od tohto čísla budeme navyše uverejňovať v našom periodiku ACTA aj abstrakty doktorandov po úspešnom obhájení ich dizertačných prác v danom civilnom roku na našej *Alma mater*.

HOMÍLIA SVÄTÉHO AUGUSTÍNA Č. 277

NA SVIATOK SVÄTÉHO MUČENÍKA VINCENTA

O MOŽNOSTI VIDIEŤ BOHA TELESNÝM ZRAKOM

Róbert Horka

Abstrakt

V našom príspevku predstavujeme odbornej verejnosti dosiaľ nepublikovaný slovenský preklad homílie svätého Augustína č. 277, ktorú predniesol 22. januára 413, na sviatok svätého mučeníka a diakona Vincenta z Tarracony, v kartáginskej katedrále basilica restituta. Príspevok obsahuje odbornú analýzu miesta vzniku, doby vzniku a autorstva uvedenej homílie, ktorej náplňou je filozoficko-teologická úvaha svätého hipponského biskupa nad tým, aké možnosti bude mať oslávené ľudské telo po zmŕtvychvstaní a či sa medzi týmito vlastnosťami môže nachádzať aj schopnosť vidieť Boha ľudským zrakom, a ak áno za akých podmienok. Táto téma nás zaujala natoľko, že sme sa rozhodli preložiť túto Augustínovu homíliu a ponúknuť ju odbornej verejnosti.

Kľúčové slová: sv. Augustín – Kartágo – sviatok sv. Vincenta – korpus kázni – videnie Boha

ÚVOD

V roku 2015 sme odbornej verejnosti preložili homíliu, ktorá pôvodne mala odznieť v Kartágu na sviatok svätého mučeníka Vincenta.¹ Avšak kvôli incidentu, ktorý sa odohral v bazilike na tento sviatok, ju Augustín nakoniec predniesol až na druhý deň, teda 23. januára v roku 403. Pri výskume ohľadom tejto homílie sme však narazili aj na ďalšiu kázeň hipponského biskupa spojenú práve so sviatkom tohto svätého diakona z Hispánie. Zaujala nás natoľko, že sme sa rozhodli prezentovať prípadným záujemcom o Augustínovo dielo aj tento jeho príhovor. Najskôr sa však vyjadríme pri uvedenej homílii k štandardným faktom.

¹ HORKA, R. *Novoobjavená homília sv. Augustína Dolbeau 2 „De oboedientia“*. Bratislava: RKCMBF UK, 2015.

DOBA VZNIKU

Kázeň, ktorú odbornej verejnosti prezentujeme, nesie nadpis:

In festo martyris Vincentii habitus (sc. sermo) in basilica restituta.

Dátum jej vzniku je preto ľahko identifikovateľný: ide o sviatok svätého diakona a mučenika Vincenta z Tarracony (niekedy sa uvádza aj zo Zaragozy), ktorý zavŕšil svoje mučeníctvo 22. januára. *Rímske martyrológium* na tento deň o jeho sviatku hovorí:

*Svätého Vincenta, zaragozského diakona a mučenika, ktorý počas cisárskeho Diokleciánovho prenasledovania vo Valencii, v španielskej Cartagene, pretrpel väznenie, mučenie hladom, škripcom a žeravým železom a nezlomený vystúpil do neba pre mučenícku korunu.*²

Bol to zrejme Augustínov obľúbený svätec, keďže z jeho homiletickej tvorby sa zachovalo hneď 7 homílií prednesených ku cti tohoto mučenika.³ Okrem Augustína jeho mučenícku smrť ospieval v obsiahlom hymne aj Prudentius, jeho krajan z Hispánie.⁴ Hoci samotný opis mučeníckej smrti (*acta martyrum*) tohto svätca sa do dnešných čias nedochoval, vieme, že bol neobyčajne dlhý a krutý.⁵ Augustín o ňom hovorí:

Vypočuli sme si dlhé čítanie a deň je teraz krátky. Preto nesmieme vašu trpezlivosť zaťažovať dlhou kázňou. Vieme, že ste trpezlivo počúvali. A tým dlhým stáťm a počúvaním ste aj vy trpeli ako spolumučeníci.

Omnoho náročnejšou otázkou je určiť rok, keď táto homília uzrela svetlo sveta. Na presnejšiu identifikáciu aspoň približného obdobia možno použiť niekoľko náznakov. Priamo v skúmanej homílii Augustín urobí jednu dôležitú poznámku: „*A preto sme včera rozprávali trochu dlhšie o tom, že blahoslavení sú čistého srdca, lebo oni uvidia Boha.*“⁶

Ak teda homília č. 277 odznela 22. januára, teda v deň svätého mučenika Vincenta, potom homília o blahoslavenstve čistého srdca musela podľa tejto zmienky odznieť 21. januára, keď svoj sviatok slávi svätá panna a mučenica Agnesa, kto-

² MARTYROLOGIUM ROMANUM, s. 111: „Sancti Vincentii, diaconi Caesaraugustani et martyris, qui in persecutione Diocletiani imperatorisae carceres, famem, eculeum laminasque candentes perpressus, Valentiae in Hispania Carthaginensi invictus ad martyrii praemium evolavit in caelum.“

³ AUGUSTINUS, s. 274, 275, 276, 277, 277A, 278 (PL 38, stl. 1252-1275) a s. 359B (REAug 38/1, s. 63-79).

⁴ PRUDENTIUS CLEMENS, Aurelius. *Peristephanon*, 5: *Pass. s. Vincent. mart.* (CSEL 61, s. 334-354).

⁵ AUGUSTINUS, s. 274, 1 (PL 38, stl. 1252): „Longam lectionem audivimus, brevis est dies: longo sermone etiam nos tenere vestram patientiam non debemus. Novimus quia patienter audistis, et diu stando et audiendo tamquam martyri compassi estis.“

⁶ AUGUSTINUS, s. 277, 16, 15 (PL 38, stl. 1266): „Unde hesterno die diutius disputavimus: *Beati mundicordes, quoniam ipsi Deum videbunt.*“

rej úcta bola v Afrike tých čias veľmi rozšírená. Martyrológium ani o umiestnení tohto sviatku na 21. januára nemá žiadnu pochybnosť:

*Spomienka na svätú pannu a mučenicu Agnesu, ktorá, hoci bola ešte len dievčaťom, vydala v Ríme najväčšie svedectvo viery a meno čistoty posvätila mučeníctvom. Ved' zvíťazila ako nad vekom, tak aj nad tyranom, čím si vyslúžila od pohanov najvyšší obdiv a pred Bohom si získala ešte väčšiu slávu. Tento deň je dňom jej pohrebu.*⁷

Obom uvedeným kategóriám, čiže vysvetľovaniu výroku o blahoslavených čistého srdca a dedikácii homílie svätej Agnese, vyhovuje v Augustínovom kázňovom korpuse homília č. 53. Začína sa totiž spomienkou na svätú pannu, ktorá vydala svedectvo o Kristovi hoci Augustín priamo neprehrádza jej meno:

Na sviatok svätej panny, ktorá vydala svedectvo o Kristovi a tým si vyslúžila svedectvo do Krista, verejne bola popravená a tajne korunovaná, nás vaša láska povzbudzuje hovoriť o tej výzve, ktorú Pán práve predniesol v evanjeliu. Pomenoval mnohé podmienky blaženého života a niet toho, kto by po ňom netúžil. Ved' nemožno nájsť takého človeka, čo by nechcel byť blažený. Ach, ľudia! Ved' ako veľmi túžia po tejto odmene, tak veľmi odmietajú pričiniť sa o ňu. Kto by radostne nepobehol, keď mu povedia: „budeš blažený“? Tak nech s rovnakým pôžitkom počúva aj keď sa dodá: „ak urobíš toto.“

Kto sa zamiluje do odmeny, nemôže odmietat' zápasit'. Nech duša pristupuje k práci s tou radosťou, ktorú jej prináša získanie odmeny. To, čo chceme, to, za čím túžime, to, o čo žiadame, príde až potom. Ale to, čo máme prikázané vykonať, aby prišlo to, čo má prísť, to je tu už teraz. Pozri, začni skúmaním božských výrokov a konkrétne evanjeliových príkazov a nariadení. Blahoslavení chudobní v duchu, lebo ich je nebeské kráľovstvo. Napokon získaš nebeské kráľovstvo, teraz však buď chudobný v duchu. Chceš, aby ti napokon patrilo nebeské kráľovstvo? Preskúmaj, komu patríš teraz. Buď chudobný v duchu.

*Možno sa opýtaš, čo znamená byť chudobným v duchu. Žiaden nafúkanec nie je chudobný v duchu. Čiže chudobným v duchu je ponížený človek. Nebeské kráľovstvo je vysoko. Ale kto sa ponižuje, bude povýšený.*⁸

⁷ MARTYROLOGIUM ROMANUM, s. 109: „Memoria sanctae Agnetis, virginis et martyris, quae, adhuc puella, Romae supremum fidei obtulit testimonium et titulum castitatis martyrio consecravit; nam et aetatem vicit et tyrannum, amplissimam apud gentes admirationem acquisivit, plus etiam maiorem apud Deum gloriam cumulavit. Hac die depositio corporis celebratur.“

⁸ AUGUSTINUS, s. 53, 1, 1 (CCL 41Aa, s. 88-89): „Solemnitate sanctae virginis, quae testimonium dixit de Christo, et testimonium meruit a Christo, palam occisae, occulte coronatae, admonemur Caritati vestrae de illa exhortatione loqui, quam modo Dominus ex Evangelio proferebat, dicens multas causas beatae vitae, quam nemo est qui non velit. Nemo quippe inveniri potest, qui beatus esse nolit. Sed o si homines quomodo desiderant mercedem, sic opus mercedis non recusarent! Quis non alacriter currat, cum ei dicitur, Beatus eris? Libenter audiat et cum dicitur, Si hoc feceris. Non recusetur certamen, si diligitur praemium; et

V závere tohto úryvku z 53. homílie teda Augustín spomína aj prvé blahoslavenstvo a od bodu 9. až do konca tohto príhovoru už vykladá iba blahoslavenstvo čistého srdca, na ktoré sa odvoláva v uvedenej poznámke z kázne 277. Oba uvedené fakty nás teda vedú k pevnému presvedčeniu, že práve *sermo 53* bola kázeň z 21. januára toho istého roku, ako *sermo 277*. Aj v tejto homílii nám však hipponský kazateľ zanechal zmienku o tom, v akých intenciách kázal deň predtým:

Tým sa však nemieni telesná tvár. Ved' ak horíš túžbou vidieť Boha a pripravuješ svoju tvár na telesný pohľad, chceš aj v prípade Boha uvidieť telesnú tvár. Ale hádam už aspoň o Bohu zmyšľáš duchovne a nepredpokladáš, že Boh má telo, čo sme dosť dlho rozoberali včera a azda sme aj k niečomu dospeli.

Hádam sme vo vašom srdci ako v Božom chráme už rozbili túto modlu telesného zjavu, zakorenilo sa vám to už hlboko v duši a usadilo sa to vo vašom najvnútornejšom vnútri. Ved' Apoštol práve pre toto zavrhuje tých, čo sami o sebe tvrdia, že sú múdri, ale stali sa hlupákmi, lebo zamenili slávu nesmrteľného Boha za podobu a obraz smrteľného človeka. Ak ste teda už vykorenili toto zlo, ak ste od neho upustili a tak ste vyčistili svoj chrám pre Stvoriteľa, ak chcete, aby prišiel a urobil si vo vás príbytok, tak premýšľajte o Pánovi s dobromyseľnosťou a hľadajte ho v úprimnosti srdca.⁹

Kazateľ teda zanechal ďalší znak, na základe ktorého sa nám môže podariť identifikovať medzi jeho príhovormi ten, ktorý odznel 20. januára. Navyše, môžeme pokojne predpokladať, že aj táto kázeň bola iste prednesená v Kartágu. Najvhodnejším kandidátom z homiletického korpusu svätého Augustína sa javí kázeň č. 23. Jej nadpis totiž znie:

accendatur animus ad alacritatem operis commendatione mercedis. Quod volumus, quod desideramus, quod petimus, post erit: quod autem iubemur ut faciamus, propter illud quod post erit, modo sit. Ecce incipe divina dicta recolere, et ipsa evangelica praecepta vel munera. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum*. Postea erit tuum regnum coelorum, modo esto pauper spiritu. Vis ut postea regnum coelorum tuum sit? Vide modo tu ipse cuius sis. Esto pauper spiritu. Quaeris a me fortasse quid sit esse pauperem spiritu. Omnis inflatus non est pauper spiritu: ergo humilis pauper est spiritu. Altum est regnum coelorum: sed: *Qui se humiliat, exaltabitur*.“

⁹ AUGUSTINUS, s. 53, 6, 7: (CCL 41Aa, s. 94) „Non hic corporea facies cogitetur. Nam si accensus desiderio videndi Deum, faciem tuam praeparaveris corporalem ad videndum; talem faciem desiderabis et Dei. Si autem iam saltem spiritaliter de Deo sapis, ut Deum non cogites esse corporeum (unde diutius heri egimus, si tamen aliquid peregimus); si in corde vestro, tamquam in templo Dei, formae humanae fregimus simulacrum; si iam vobis bene venit in mentem, et viscera vestra interiora possedit, ubi detestatur Apostolus eos qui *dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt; et immutaverunt gloriam incorruptibilis Dei et similitudinem imaginis corruptibilis hominis*. Si iam tale malum detestamini, si aversamini, si Creatori mundatis templum suum, si vultis ut veniat et mansionem apud vos faciat: *Sentite de Domino in bonitate, et in simplicitate cordis quaerite illum*.“

Homília prednesená vo Faustovej bazilike na verš žalmu 72: „udržal si moju pravicu“ o videní Boha.¹⁰

Obsahom najväčšej časti tejto homílie je práve Augustínova úporná snaha presvedčiť svojich poslucháčov o tom, že Boh nemôže mať žiadne hmotné telo, ani podobu. Táto téma, ako ste si iste už všimli, sa objavuje ako hlavná téma aj v skúmanej homílii 277 aj v kázni 53. Aby si čitateľ vedel urobiť predstavu o aký príhovor išlo, ponúkame nasledujúcu ukážku:

Pozri, teraz som použil slová žalmu, ktorý sme práve zaspievali: „Udržal si moju pravicu.“ Prived' telesného poslucháča a bude si myslieť, že pri tomto sa mohol Boh jedine ukázať v ľudskej podobe, uchopil jeho pravú ruku, nie však ľavú, pohol s ňou podľa svojej vôle a umiestnil ju tam, kam chcel. Kto by z toho vyrozumel toto, alebo kto by si to priamo predstavil, azda by rozumel tomuto veršu?

Ved' ten, čo niečomu rozumie, vidí veci pravdivo. A naopak ten, čo chápe veci mylne, ten nerozumie. Keby si teda telesný človek myslel, že Božia prirodzenosť a podstata sa skladá z údov, čo majú presný tvar, vymedzený rozmer a svoje vlastné miesto, čo s ním môžem robiť? Keby som povedal, že Boh taký nie je, nepochopí ma. Keby som povedal, že Boh je presne taký, tomu bude hádam rozumieť, ale to by som ho oklamal. Nemôžem preto povedať, že je to tak, lebo by som podvádzal, a to nie v hocijakej veci, ale ohľadom môjho Boha, môjho Spasiteľa a Vykupiteľa, ohľadom mojej nádeje, ohľadom toho, ku ktorému smerujú moje túžby. A podvádzat' v takej veci, to je vážny problém.

V takej veci sa pomýliť je škodlivé a nebezpečné. Ale klamať ohľadom tejto veci, to je priam zhubné a skazonosné. Hoci nie každý, kto klame, sa aj mylí. Ten, čo pozná pravdu a hovorí klamstvá, síce klame, ale on sám sa nemýli. Keby sa však domnieval, že je pravda to, čo pravdou nie je, mylí sa. A ak potom aj povie čo pokladá za pravdivé, neklame, ale zato sa mylí. A tak nech teraz Boh tomu, čo nechce oklamať, dožičí, aby sa ani nepomýlil.¹¹

¹⁰ AUGUSTINUS, s. 23 (CCL 41, s. 309): „Sermo habitus in basilica Fausti de verso psalmi LXXII: „tenuisti manum dexterarum mearum“ de visione Dei.“

¹¹ AUGUSTINUS, s. 23, 5 (CCL 41, s. 312): „Ecce nunc suscepi verba psalmi, quae modo cantavimus: *Tenuisti manum dexterarum mearum*. Da carnalem auditorem, quid putabit, nisi quia Deus apparuit in forma humana, apprehendit illi manum dexteram non sinistram et deduxit in suam voluntatem, quo voluit assumpsit? Si hoc intellexerit, immo si hoc putaverit, numquid intellegit? Qui enim intellegit, verum intellegit. Qui autem putat falsum, non intellegit. Ergo si hoc putaverit homo carnalis quia Dei natura atque substantia distincta membris est, determinata forma, circumscripta quantitate, manens loco, quid cum illo facio? Si dixerit: "Non est ita Deus", non capit. Si dixerit: "Ita est", ille quasi capit, sed ego decipio. Non possum dicere: "Ita est", ne mentiar; et non undecumque, sed de Deo meo, de Salvatore et Redemptore meo, de spe mea, de illo ad quem extendo desiderium meum. Non est res levis de tali mentiri. De tali falli molestum est et periculosum est. De tali autem mentiri exitiosum est et perniciosum. Non autem omnis qui mentitur, fallitur. Si enim ipse verum scit, et falsum loquitur, mentitur, non

Faustova bazilika, kde táto reč odznela, bola jednou z veľkých kartáginských bazilik a nachádzala sa mimo mestských hradieb. Neskôr, keď Kartágo v roku 439 dobyli Vandali a zabrali pre svoje ariánske bohoslužby okrem iných bazilik aj katedrálu vo vnútri hradieb,¹² stala sa *basilica Fausti* novou katolíckou katedrálou.¹³ Išlo teda o pomerne významný chrám. Dôležité však je, že sa nachádzal v Kartágu. Na základe uvedených dvoch faktov: ako alokácie kázne do Kartága, tak aj jej témy o možnostiach vidieť Boha, možno viac-menej bezpečne potvrdiť, že 20. januára predniesol Augustín v Kartágu homíliu č. 23.

Je však možné ešte jedno stotožnenie, hoci tentoraz už pôjde viac o hypotézu, než o fakty. Jej základom je, že táto 23. kázeň odznela vo Faustovej bazilike. Spomedzi Augustínových kázni sa tam na základe zachovaných nadpisov zrodili homílie: 23, 101, 134, 261. A v dodatku ku svojej kázni č. 111, tzv. *post sermone*, alebo *post tractatum*, upozorňuje Augustín veriacich v Kartágu, že zajtra sa stretnú vo Faustovej bazilike pri oslave výročia biskupského svätenia (*dies natalis episcopi*) kartáginského biskupa a prímasa celej Afriky, starca Aurélia:

*A teraz vám pripomíname to, čo vaša láska už iste vie. Zajtra zažijete výročný deň vysviacky starca, pána Aurélia. A on prostredníctvom mojej poniženosti povzbudzuje a pozýva vašu lásku, aby ste sa nezdráhali a rozhodne navštívili Faustovu baziliku. Bohu vďaka.*¹⁴

Nevieme, kedy bol Aurélius ordinovaný za biskupa Kartága, ale vieme, že táto oslava jeho biskupskej ordinácie prebehla vo Faustovej bazilike a Augustín bol pri tom. A podľa uvedenej zmienky s istou dávkou pravdepodobnosti tam bol opäť ako kazateľ. A práve začiatok 23. kázne, keď hovorí vo Faustovej bazilike o vzťahu biskupa k jeho komunite, by sa pre takúto príležitosť výborne hodil:

Hoci kvôli výhode šetreniu hlasu sa nachádzame na vyvýšenom mieste, predsa v prípade tohto vyvýšeného miesta vy ste sudcovia a my sme súdnení. Volajú nás učenými, ale vo veľa prípadoch sami hľadáme niekoho učeneného. Preto ani nechceme, aby ste nás pokladali za učiteľov. To je nebezpečné a ešte k tomu zakázané. Ved' Pán hovorí: „Nechcíte, aby vás nazývali učiteľmi, lebo máte len jedného učiteľa – Krista.“

Učiteľský úrad je teda nebezpečný, kým postavenie žiaka je bezpečné. Preto je aj v žalme: „Dožičíš môjmu sluchu radosť a veselosť.“ A tak je poslucháč slova vo väčšom bezpečí, ako ten, čo slovo prednáša. On totiž bezpečne stojí a počúva

fallitur. Si autem ipse putat verum esse quod verum non est, fallitur; et si hoc dicit quod verum putat, non mentitur, sed tamen fallitur. Deus illi donet non falli, qui noluit mentiri.“

¹² VITENSIS, *V. hist. pers.* III, 5, 9 (CSEL 7, s. 89).

¹³ VITENSIS, *hist. pers.* I, 1, 5 (CSEL 7, s. 8).

¹⁴ AUGUSTINUS, s. 111, post sermonem (RB 57, s. 116): „Quod novit Caritas vestra suggerimus. Dies anniversarius ordinationis domni senis Aurelii crastinus illucescit. Rogat et admonet per humilitatem meam Caritatem vestram, ut ad basilicam Fausti devotissime convenire dignemini. Deo gratias.“

ho a veľmi sa raduje zo Ženíchovho hlasu. Apoštol však v rámci potrebného rozlíšenia dostal úrad učiteľa a pozrite, čo hovorí: „Bol som medzi vami bojzlivý a veľmi prestrašený.“

Preto je istejšie, ak si uvedomíme, že aj my, čo hovoríme, aj vy, čo počúvate, sme spolužiakmi u jedného Učiteľa. A zo všetkého najistejšie by bolo, a tak to aj má byť, aby ste nás počúvali nie ako učiteľov, ale ako svojich spolužiakov. Uvedomte si totiž, že na nás dolieha tá starosť, o ktorej sa hovorí: „Bratia, nechcete byť mnohí učiteľmi, veď všetci sa prehrešujeme v mnohom.“ Kto by sa nezľakol, keď Apoštol povie, že všetci. A pokračuje: „Kto sa neprehrešuje slovom, je dokonalý muž.“

Kto by si však dovolil povedať, že je dokonalý? A tak ten, čo stojí a počúva, sa neprehreší slovom. No ten, čo hovorí, aj keby sa neprehrešil, a to je ťažké, akými len trpí obavami, či sa neprehreší? Je preto potrebné, aby ste neboli len poslucháčmi prednášajúcich, ale aj zhovievaví k ustráchaným, aby ste tak mohli vo všetkom pravdivom, čo vyslovíme, keďže všetko pravdivé pochádza z Pravdy, chváliť nie nás, ale jeho. A za to, v čom sa ako ľudia prehrešíme, sa za nás zasa k nemu pomodlite.¹⁵

No Augustín tu nespomína ani slávnosť, ani meno biskupa a preto nevieme, či je takéto stotožnenie relevantné. Navyše, okrem kázne č. 23, ktorá na začiatku hovorí o povinnostiach biskupa, túto tému obsahujú ďalšie dve kázne prednesené vo Faustovej bazilike: *sermo 101*¹⁶ i *sermo 134*¹⁷. Aj tie preto môžu byť ľahko príhovormi vo Faustovej bazilike pri oslave biskupskej vysviacky, ktorú Augustín avizoval sľúbenej v 111. homíli. Väčšina odborníkov však na toto miesto

¹⁵ AUGUSTINUS, s. 23, 1-2 (CCL 41, s. 309-310): Quamquam enim propter commoditatem depromendae vocis altiore loco stare videamur, tamen in ipso altiore loco vos iudicatis, et nos iudicamur. Doctores dicimur, sed in multis doctorem quaerimus, nec volumus nos haberi magistros. Periculosum est enim et prohibitum Domino ipso dicente: *Ne velitis dici magistri, unus est magister vester Christus*. Periculosum ergo magisterium, discipulatur securus est. Ideo psalmus: *Auditui meo, inquit, dabis gaudium et exultationem*. Securior est enim verbi auditor, quam verbi prolator. Ideo ille securus stat, et audit eum, et gaudio gaudet propter vocem sponsi. Et quia doctoris Apostolus susceperat dispensationis necessitate personam videte quid dicit: *Cum timore et tremore multo fui apud vos*. Tutius est ergo ut et nos qui loquimur, et vos qui auditis, sub uno magistro condiscipulos nos esse noverimus. Omnino tutius est, et hoc expedit ut nos non tamquam magistros, sed tamquam condiscipulos vestros audiat. Videte enim quia sollicitudo nobis impacta est ubi dicitur: *Fratres nolite plures magistris fieri, in multis enim offendimus omnes*. Quis non contremiscat, cum Apostolus dicit: *Omnes?* Et sequitur: *Quisquis in verbo non offendit, hic perfectus est vir*. Quis autem audeat dicere se esse perfectum? Qui ergo stat et audit, in verbo non offendit. Qui autem loquitur, etiam si, quod difficile est, non offendit, quid patitur cum timet ne offendant? Oportet ergo vos esse non solum loquentium auditores, sed et timentium miseratores, ut in eo quod verum dicimus - quoniam omne verum a veritate est - non nos, sed ipsum laudetis; ubi autem sicut homines offendimus, eumdem ipsum pro nobis oretis.

¹⁶ AUGUSTINUS, s. 101, 1-11 (SPM 1, s. 44-53).

¹⁷ AUGUSTINUS, s. 134, 1 (PL 38, stl. 742-743).

pomíname a ťažkopádny vstupujeme. A tvrdíme to aj napriek tomu, že to možno mnohých znechutí.

Boh sa nedá vidieť v priestore, pretože nie je telesný. On je všade celý, pretože nie je v jednej časti menší a v inej väčší. Tohoto sa skalopevne držíme. Keby však to druhé telo získalo takú premenu, aby sa z neho dalo uvidieť to, čo nemožno vidieť v priestore, všetko bude inak. Avšak je otázne, ako by sme sa o tom mohli dozvedieť. Dokiaľ o tom nezískame poučenie, dovtedy to nebudeme vylučovať, ale aspoň o tom budeme pochybovať.

Aj tak je však nepochybné, že telo bude vzkriesené, nepochybné je, že zo živočíšneho tela bude telo duchovné, nepochybné je, že toto porušiteľné a smrteľné si oblečie nesmrteľnosť a neporušiteľnosť. Aby tak platilo: „*k čomu sme už dospeli, toho sa držíme.*“⁸⁸ Samozrejme, ak sa prílišným skúmaním v niečom zmýlime, mýlime sa aspoň v stvorení a nie v Stvoriteľovi. Nech sa každý snaží tak, ako je schopný meniť telo na ducha, aby nakoniec nezmenil Boha na telo.

Zoznam použitej literatúry

Pramene

AUGUSTINUS, Aurelius. *De civitate dei libri I-X*. Ed. Bernard Dombart, Alphonse Kalb. Turnhout: Brepols, 1955. Corpus Christianorum Series Latina 47. ISBN 978-2-503-00471-6.

AUGUSTINUS, Aurelius. *Retractionum libri II*. Ed. Almut Mutzenbecher. Turnhout: Brepols, 1984. Corpus Christianorum Series Latina 57. ISBN 978-2-503-00571-3.

AUGUSTINUS, Aurelius. *Sermones pars I: de Scripturis, de tempore, de sanctis*. Paris: J.P. Migne, 1841. Patrologiae Cursus Completus Series Latina 38.

AUGUSTINUS, Aurelius. *Sermones de vetere testamento (1-50)*. Ed. Cyrille Lambot. Turnhout: Brepols, 1961. Corpus Christianorum Series Latina 41. ISBN 978-2-503-00411-2.

AUGUSTINUS, Aurelius. *Sermones de novo testamento (51-70A)*. Ed. Pierre-Patrick Verbraken. Turnhout: Brepols, 2008. Corpus Christianorum Series Latina 41Aa. ISBN 978-2-503-00413-6.

AUGUSTINE, Saint. *Letters 100-155*. Ed. Robert Teske. New York: New City Press, 2002. The works of Saint Augustine: A Translation for the 21st Century II/2. ISBN 978-1-56548-186-2.

DOLBEAU, François. Nouveaux sermons de saint Augustin pour la conversion des païens et des donatistes (III). In: *Revue des Études Augustiniennes*. 1992, roč. 38, č. 1, s. 50-79. ISSN 0035-2012.

LAMBOT, Cyrille. Le sermon CXI de saint Augustin. In: *Revue Bénédictine*. 1947, roč. 57, s. 109-116. ISSN 0035-0893.

LAMBOT, Cyrille (ed.). Sancti Aurelii Augustini Hipponensis Episcopi Sermones selecti duodeviginti. In: LAMBOT, Cyrille, GREEN, William (eds.). *Stromata patristica et mediaevalia vol. 1*. Utrecht: Spectrum, 1950.

⁸⁸ *Flp* 3, 16.

MARTYROLOGIUM Romanum ex decreto sancti oecumenici Concilii II instauratum auctoritate Ioannis Paluli PP II. Promulgatum: Editio altera. Roma: Typis Vaticanis 2004. ISBN 88-209-7210-7.

MORIN, Germain (ed.). *Miscellanea Agostiniana: testi e studi vol. 1: Sancti Augustini sermones post Maurinos reperti.* Roma: Typis Polyglottis Vaticanis, 1930.

MUNIER, Charles (ed.). *Concilia Africae a. 345-525.* Turnhout: Brepols, 1974. Corpus Christianorum Series Latina 149. ISBN 978-2-503-01491-3.

PLATON. Phaedon. In: PLATO. *Euthyphro. Apology. Crito. Phaedo. Phaedrus.* Ed. Harold Fowler. Cambridge (Mass): Harvard University Press, 1914, s. 200-404. Loeb Classical Library 36. ISBN 978-0-674-99040-1.

PLATON. Symposium. In: PLATO. *Plato, Lysis. Symposium. Gorgias.* William Lamb ed. Cambridge (Mass.): Harvard University Press, 1925, s. 80-244. Loeb Classical Library 166. ISBN 978-0-674-99184-2.

POSSIDIUS CALAMENSIS. Indiculus. In: GEERLINGS, Werner, (ed.). *Vita Augustini. Hrsq., übers. u. kommentiert von W. Geerlings.* München: Schöningh, 2005, s. 114-137. ISBN 3-506-71022-2.

PRUDENTIUS CLEMENS, Aurelius. *Carmina.* Ed. Johann Bergman. Wien: Tempsky, 1926. Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum 61.

VITENSIS, Victor. *Historia persecutionis Africanae provinciae. Passio septem monachorum, Notitia provinciarum et civitatum Africae.* Ed. Michael Petschenig. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2013. Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum 7. ISBN 978-3-7001-7466-0.

Sekundárna literatúra

ANDOKOVÁ, Marcela. Fenomén mučeníctva v Augustinovom kázaní na pozadí jeho kontroverzie s donatistami. In: *Studia Aloisiana. Ročenka Teologickej fakulty TU 2006.* Bratislava: Dobrá kniha, 2007, s. 35-44. ISBN 978-80-7141-559-6.

ANDOKOVÁ, Marcela. *Recnické umenie sv. Augustína v kázňach k stupňovým žalmom.* Bratislava: Iris, 2013. ISBN 978-80-8153-000-5.

BROWN, Peter. *Augustine of Hippo. A biography.* Berkeley: University of California Press, 2000. ISBN 0-520-22757-3.

BURNS, James, JENSEN, Robin. *Christianity in Roman Africa: The Development of its Practices and Beliefs.* Grand Rapids: Eerdmans Publishing, 2014. ISBN 978-0-8028-6931-9.

DUPONT, Anthony. *Gratia in Augustine's Sermones Ad Populum During the Pelagian Controversy: Do Different Contexts Furnish Different Insights?* Leiden: Brill, 2012. ISBN 978-90-04-23157-3.

DUVAL, Noël. Études d'architecture chrétienne nord-africaine. In: *Mélanges de l'École française de Rome: Antiquité.* 1972, roč. 84, č. 2, s. 1071-1172. ISSN 0223-5102.

ENNABLI, Liliane. *Les inscriptions funéraires chrétiennes de Carthage: La Basilique de Mcidfa.* Roma: Ecole française de Rome, 1975. ISBN 978-2-7283-0042-6.

FARINA, William. *Perpetua of Carthage: Portrait of a Third-Century Martyr.* Jefferson: McFarland 2008. ISBN 978-0-7864-3713-9.

HORKA, Róbert. *Novoobjavená homília sv. Augustína Dolbeau 2 „De oboedientia“.* Bratislava: RKCMBF UK, 2015. ISBN 978-80-223-3810-3.

KLÖCKENER, Martin. Festa sanctorum et martyrum. In: MAYER, Cornelius (ed.): *Augustinus-Lexikon: vol. 2 (Cor-Fides)*. Basel: Schwabe, 2002, stl. 1281-1305. ISBN 3-7965-1929-6.

MANDOUZE, André. *Prosopographie chrétienne du Bas-Empire I, Prosopographie de l'Afrique chrétienne (303-533)*. Paris: Centre national de la recherche scientifique, 1982. ISBN 2-222-02174-X.

O'DONNELL, James. Augustines classical Readings. In: *Recherches Augustineiennes*. 1980, roč. 15, s. 144-176. ISSN 0484-0887.

PERLER, Othmar, MAIER, Jean-Louis. *Les Voyages de saint Augustin*. Paris: Institut d'Études Augustiniennes, 1969. Études Augustiniennes 36.

St. Augustine's Homily no. 277 at the feast of Saint Vincent martyr on the possibility to see God by physical sight

Summary:

Herewith we present a Slovak translation of the sermon 277 from St. Augustin, not published yet, to the community of scholars. He delivered it in the Carthaginian cathedral named basilica restituta on January 22nd in 414, which was the Feast of the martyr and deacon Saint Vincent of Tarracona. Our contribution contains a critical analysis of the place and time of origin of the homily as well as its authorship. The content of this speech of The Saint Bishop of Hippo results from his philosophical and theological reflections on abilities of the glorified human body after the Resurrection. He wonders if we may include the faculty to see God through human sight among these new properties and if so, then under what conditions it is possible. The topic interested us so much that we decided to translate this Augustine's homily and present it to Slovak scholars.

Keywords: St. Augustine – Carthage – Feast of St. Vincent – sermons – sight of God

Mgr. Róbert Horka, PhD.
Comenius University in Bratislava
Faculty of Roman Catholic Theology of Sts.
Cyril and Methodius
Department of Bible Science

CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY STAROVEKEJ GNÓZY A GNOSTICIZMU

Matej Pinkas

Abstrakt

Rané kresťanstvo je poznačené viacerými heterodoxnými prúdmi. Popredné miesto v nich zaujíma gnóza. Svedectvo o nej podávajú niektorí cirkevní otcovia a najmä rukopisy z Nag Hammádi. Gnostická teológia je veľmi zložitá a vystavaná najmä na mytologických prvkoch, dualizme a rozhodujúcej úlohe poznania pre spásu človeka. Nie je jednoduché formulovať jej jednoznačnú definíciu. Článok sa preto zaoberá poukazom na jej pozadie a charakteristické rysy.

Kľúčové slová: demiurg – dualizmus – gnosticizmus – gnóza – mýtus

ÚVOD

V súčasnosti sú kresťania na Slovensku ale i na celom svete neustále konfrontovaní s rozličnými pohľadmi na Boha, svet a spásu, ktoré im prezentujú televízia a nespočetné knižné publikácie tak odborného i beletristického charakteru. V tejto spleti názorov sú neraz zahrnuté aj mnohé omyly, ktorých korene vieme vystopovať v počiatkových storočiach kresťanstva a to vo viacerých gnostických školách a prúdoch. Čo však gnóza je? Ako ju môžeme charakterizovať? A ako ju rozpoznať? Na to sa pokúsime nájsť odpovede v našom článku.

GNÓZA V PROSTREDÍ RANÉHO KREŠŤANSTVA

Stručný katolícky teologický slovník vysvetľuje termín *gnóza* (z gr. *gnósis* – poznanie, vedomosť) ako:

„mnohovýznamový pojem, označujúci tajomné vedenie, pseudoracionistickú vieru osvietených, ktorá je dostupná len pre vybraných, tých, čo poznajú tajomstvo. Označuje aj nábožensko-kultúrny helenistický smer, ktorý obsahuje

dualistické vlastnosti – Boha a sveta, duše a tela, vyvolených (gnostikov) a cudzích, poznania a nepoznania. V tomto smere nachádzame aj presvedčenie o oslobodzujúcom poznaní, gnóze, ktorú prináša skrytý a cudzími (nie gnostikmi) nepoznaný spasiteľ.¹

V praxi sa však stretieme s pojmom *gnosticismus*. Aký je teda vzťah medzi gnózou a gnosticizmom? Označujú jeden a ten istý fenomén alebo niečo rozdielne? Odkiaľ máme o gnostických systémoch informácie? A aké sú ich charakteristické znaky? Odpoveď na tieto otázky sa pokúsime nájsť v nasledujúcich riadkoch.

Gnóza alebo gnosticizmus?

Už samotný nadpis podkapitoly načrtol jeden z prvých problémov týkajúcich sa charakteristiky nami skúmanej oblasti. Môžeme sa pýtať, aký je rozdiel medzi gnózou a gnosticizmom, ak vôbec existuje.

Hneď na úvod je potrebné poznamenať, že neexistuje jednoznačná definícia pojmu *gnóza* ani špecifické vymedzenie charakteristických črt, ktoré by všetky boli nutne obsiahnuté v spisoch a učení gnostikov a ich textov. Dôvodom týchto ťažkostí s vymedzením gnózy resp. gnosticizmu je fakt, že nikdy nemali „cirkev, ktorá by zastávala súbor ucelených doktrín, ale že išlo o pluralitu skupín veľmi rozdielneho smerovania.“²

S termínom *gnóza* sa môžeme stretnúť v prvých storočiach nášho letopočtu vo viacerých významových variantoch. Objavuje sa v textoch Nového zákona či už v konkrétnych narážkach na „falošné učenie, ktoré sa lživo nazýva poznaním“ (porov. 1Tim 6,20)³, alebo v pozadí niektorých spisov (Kol, Jánove listy, najmä 1 Jn, ktorý reaguje na doketistické⁴ a dualistické tendencie mylného učenia). Je tiež pravdepodobné, že poznanie raných foriem gnostických učení sa prejavili aj v ďalších listoch (1Tim, 2Tim, Tít, 2Pt).⁵ V mnohých z týchto prípadov ide však skôr o formálne použitie niektorých slov či formulácií u Pavla či Jána.⁶

Slovo *gnóza* pochádza z gréčtiny (*gnósis*) a znamená v prvom rade poznanie. Nejde však o obyčajné zmyslové či racionálne poznanie. Gnóza je poznaním ezoterickým, zjaveným, ktoré ako jediné prináša človeku spásu, t. j. návrat

¹ ĎURICA, J. et al. *Stručný katolícky teologický slovník*. Trnava: Dobrá kniha, 2015, s. 311.

² CULDAUTOVÁ, F. *Nástin gnostické teologie*. Praha: OIKOYMENH, 1999, s. 23.

³ Texty Svätého písma uvádzame podľa *Biblia. Slovenský ekumenický preklad s deuterokanonickými knihami*. Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 2008.

⁴ Doketizmus – ranokresťanská heréza, podľa ktorej bol Boží Syn človekom len zdanlivo, nie reálne. ĎURICA, J. et al., *Stručný katolícky teologický slovník*, s. 222.

⁵ *Študijná Biblia. Slovenský ekumenický preklad*. Banská Bystrica: Porta libri, 2015, s. 2120.

⁶ KRATOCHVÍL, Z. *Evangelium pravdy*. Praha: Herrmann a synové, 1994, s. 13.

k svojmu božskému pôvodu. Toto poznanie je charakteristické pre viaceré významné prúdy najmä 2. a 3. st., no zasahuje aj do neskorších období. Zároveň sa slovom gnóza označuje tento nekoherentný systém náuk. Hanegraaff uvádza niekoľko určujúcich prvkov gnózy, pričom však nie všetky, okrem prvého, musia byť nevyhnutne prítomné:

1. Spása človeka závisí výhradne od prijatia zjaveného poznania – *gnósis*;
2. Centrálna idea je vyjadrená bohatou mytológiou, tá sa môže v podrobnostiach líšiť od systému k systému, základ je však rovnaký;
3. Dôraz na utajenie gnostického učenia pred širokým publikom;⁷

Podľa Theodota (2. st.) gnóza je poznanie toho, kým sme boli a kým sme sa stali, kde sme boli a kam sme boli uvrnutí, kam sa ponáhľame a od čoho sme vykúpení, čo je narodenie a čo znovuzrodenie (porov. Klement Alexandrijský *Excerpta ex Theodoto* 78,2⁸). Myšlienka nevyhnutnosti zjaveného, tajného poznania, ktoré osvecuje a oslobodzuje vnútorné ja človeka, sa objavuje naprieč dejinami. Preto je možné hovoriť o gnóze v systémoch a náukách od staroveku až po súčasnosť.⁹

Kým termín *gnóza* je známy už od staroveku, ako nám dokladujú niektoré spisy Nového zákona, gnostické texty i cirkevní otcovia, či už zaoberajúci sa bojom proti vzráhajúcim sa heretickým prúdom (Irenej z Lyonu, Hipolytus Rímsky, a pod.), alebo predstavujúci *kresťanskú gnózu*¹⁰ (Klement Alexandrijský), slovo *gnosticismus* sa prvýkrát objavuje až v druhej polovici 17. storočia, keď ho anglický filozof a teológ Henry More v roku 1669 použije v pejoratívnom zmysle na označenie rímskeho katolicizmu za „ešte zjavnejší starý gnosticizmus“¹¹. Tým však otvoril cestu k umelému vytváraniu akejsi jednotnej forme heretického náboženstva odlišného a oddeleného od kresťanskej viery bez ohľadu na jednotlivé gnostické školy. Snahy nájsť nejakú charakteristickú črtu, ktorá by bola spoločná všetkým sektám (striktný dualizmus hmoty a ducha, stvorenie sveta nižšou bytos-

⁷ V tomto prípade však ide skôr o dodatočný poznávací znak gnózy, nakoľko v ranom kresťanstve (Klement Alexandrijský, Origenes) boli tendencie uchovať niektoré centrálné učenia a mystériá pred pohanmi v tajnosti.

⁸ V práci sa opierame o poľský preklad: KLEMENS ALEKSANDRYJSKY. *Wypisy z Theodota*. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2001.

⁹ HANEGRAAFF, W.J. et al. *Dictionary of Gnosis & Western Esotericism*. Leiden – Boston: Brill, 2006, s. 404-405.

¹⁰ Gnostici na rozdiel od kresťanov verili, že nie viera (*pistis*) vedie k spáse, ale len zjavené poznanie (*gnósis*). Klement však hlásal, že nie gnóza, ale krst môže zachrániť veriaceho. Zároveň obhajoval nevyhnutnosť viery k spáse. Z toho vyplývala aj potreba mravného života a poznania zjaveného Slova skrze Sväté Písmo. Mravná dokonalosť a oddelenosť od sveta sú znakmi „pravého gnostika“ – dokonalého kresťana. Vďaka Klementovi môžeme teda hovoriť o *kresťanskej* Gnóze, ktorá však stojí v protiklade k heterodoxným gnostickým prúdom. HANEGRAAFF et al., *Dictionary of Gnosis & Western Esotericism*, s. 268.

¹¹ The old Gnosticism writ large.

ťou a pod.) sa ukázali márne.¹² Moderný pojem *gnosticismus* sa mal vzťahovať najmä na zvláštnu odnož gnózy, ktorá prekvitala v 2. a 3. storočí a bola napádaná kresťanskými autormi pre svoje heretické nauky o stvorení a spásе. Tento prístup sa však najmä po objavoch v Nag Hammadí stal neudržateľným. Snahu o vyjasnenie rozdielu medzi *gnózou* a *gnosticismom* priniesla konferencia v Messine v roku 1966.¹³ Návrh pracovnej hypotézy znel:

„Gnosticizmus siekt druhého storočia zahŕňa koherentnú sériu charakteristík, ktoré môžu byť zhrnuté do myšlienky božskej iskry v človeku, vychádzajúcej z božského sveta, padnutej do sveta osudu, narodenia a smrti a potrebujúcej prebudenie božským protipólom seba, aby mohli byť opäť spojené... Nie každá *gnóza* je gnosticizmom, ale len tá, ktorá v tejto perspektíve zahŕňa rovnakú božskú podstatu iskry, ktorá potrebuje prebudenie a reintegráciu. Táto *gnóza* v gnosticizme zahŕňa božskú identitu *poznajúceho* (gnostik), *poznaneho* (božská podstata transcendentného ja) a *prostriedky, ktorými človek pozná*.“¹⁴

Na základe tohto pokusu o definíciu, snažili sa autori o jej úpravu do univerzálnejšej podoby. Názory niektorých autorov (B. Ehrman, H. Attridge a i.), boli kritizované, pre ich ideu asociácie gnosticizmu s kresťanstvom. Ukazuje sa, že snaha vymedziť jasné hranice gnosticizmu môže byť kontraproduktívne, ak nie nemožné. Karen L. King preto upozorňuje, že hovoriť o gnosticizme znamená používať rečnícky termín, ktorý si však nesmieme zamieňať s historickou realitou. Gnosticizmus nikdy nebol starovekým náboženstvom s jednoznačným miestom pôvodu a jasnými charakteristickými znakmi.¹⁵

Definícia z Messiny, podľa ktorej je gnosticizmus len čiastkovou súčasťou veľmi širokého pojmu gnózy, sa nestrela s prijatím u viacerých významných akademikov. Jeden z najväčších znalcov problematiky, Kurt Rudolph, odmieta oddeľovanie gnózy od gnosticizmu, nakoľko podľa neho nie je zmysluplné a radšej používa obe slová – gnóza a gnosticizmus – ako synonymá, pričom druhé je len novším tvarom prvého.¹⁶ M. Williams ide v odmietnutí idey gnosticizmu ako náboženského systému ešte ďalej a odmieta dokonca aj používanie termínov gnóza a gnostik. Dôvodom je, že stratili akýkoľvek špecifický význam. Keďže však nemôže poprieť, že mnohé texty z 2. st. nesú spoločné znaky, z ktorých asi najvýraznejším je existencia stvoriteľa – Demiurga – Boha Židov. Preto navrhol pre tieto spisy termín *biblické demiurgálne*¹⁷ texty a tradície. Ale ani tento pokus

¹² GILBERT, R. A. *Gnosticism & Gnosis. An Introduction*. Bristol: Antioch papers, 2015, s. 9-10.

¹³ HANEGRAAFF et al., *Dictionary of Gnosis & Western Esotericism*, s. 403.

¹⁴ GILBERT, *Gnosticism & Gnosis*, s. 9-10.

¹⁵ GILBERT, *Gnosticism & Gnosis*, s. 12.

¹⁶ RUDOLPH, K. *Gnóze*. Praha: Vyšehrad, 2010, s. 62-63.

¹⁷ *Biblical demiurgical texts and traditions*.

neposúva ďalej, nakoľko je stále potrebné presne špecifikovať, aký druh demiurgálnych textov a tradícií berieme do úvahy.¹⁸

B. A. Pearson o gnosticizme hovorí:

„V gnosticizme spásna gnóza prichádza zjavením z transcendentnej ríše sprostredkovaná zjaviteľom, ktorý z tejto ríše prichádza, aby prebudil ľudí k poznaniu Boha a poznaniu pravej podstaty svojho ľudského ja... Charakteristickým znakom gnosticizmu je dualistický pohľad na Boha, ľudstvo a svet, zahŕňajúci radikálnu reinterpretáciu skorších tradícií. V reči teológie, gnosticci rozdelili transcendentného Boha Biblie na dvoch: na supertranscendentného, najvyššieho Boha, ktorý je úplne odlišný od sveta a na nižšie božstvo, ktoré je zodpovedné za stvorenie a spravovanie sveta v ktorom žijeme.“¹⁹

Nakoľko neexistuje všeobecne prijímaná dohoda o používaní termínov gnóza a gnosticizmus, na účely našej práce sa budeme pridržať prístupu K. Rudolpha a budeme oba termíny používať ako ekvivalentné.

PÔVOD GNÓZY

V nasledujúcej podkapitole sa pokúsime aspoň zjednodušene predstaviť pôvod gnózy. Zameriame sa na texty, ktoré nám tento zložitý komplex náuk predstavujú či už priamo alebo nepriamo a pokúsime sa poukázať na nejednoznačnosť vzniku gnostického fenoménu.

Najdôležitejšie primárne pramene gnostickej náuky

Pátranie po pôvode a náukových líniách gnostických systémov nám pomáha dnes už bohatá knižnica dochovaných spisov. Do polovice 20. storočia však mali bádatelia k dispozícii len niekoľko málo rukopisov, na základe ktorých mohli priamo skúmať starovekú gnózu. Ide o spisy objavené v 18. a 19. storočí *Pistis Sofia*, *Lev Jev*,²⁰ *Bezmenný traktát*,²¹ *Evanjelium Márie*, *Múdrosť Ježiša Krista a Apokryf Jána*²² (*Tajná kniha Jána*).²³

¹⁸ HANEGRAAFF et al., *Dictionary of Gnosis & Western Esotericism*, s. 404.

¹⁹ PEARSON, B.A. *Ancient Gnosticism. Traditions and Literature*. Minneapolis: Fortress Press, 2007, s. 12-13.

²⁰ *Book of Jeu*. Slovenský preklad uvádzame podľa SARKA, R. *Gnosticizmus v modernej kultúre a religiozite. Gnosticizmus. Neognosticizmus. Nový gnosticizmus*. Ružomberok: Verbum, 2015, s. 10.

²¹ *Untitled Treatise*.

²² *Apocryphon of John*.

²³ HANEGRAAFF et al., *Dictionary of Gnosis & Western Esotericism*, s. 417-419.

Zlom v bádani priniesol nález koptských rukopisov v jaskyni neďaleko hornoegyptského Nag Hammádí v decembri 1945. Podľa miesta nálezu hovoríme o *Knižnici Nag Hammádí*. Ide celkovo o 52 rozličných spisov zachovaných v 13 kódexoch. Niektoré zo spisov sa však opakujú, preto môžeme hovoriť o 46 samostatných textoch. Zároveň boli niektoré z nich už známe z minulosti v celku či aspoň čiastočne (*Tajná kniha Jánova*, *Múdrosť Ježiša Krista* a pod.), alebo aspoň podľa názvu v dielach hereziológov (*Filipovo evanjelium*, *Evanjelium pravdy*).²⁴ Jednu časť knižnice, konkrétne Kódex I. (Modlitba Pavlova, Tajná kniha Jakubova; Evanjelium pravdy; Epištola Reginovi; Trojdielny traktát), kúpil C. G. Jung. Ďalej môžeme nájsť v kódexoch aj nasledovné spisy: Kódex II. (Tajné evanjelium Jána; Tomášovo evanjelium; Filipovo evanjelium; Podstata archontov); Kódex III. (Tajná kniha Jána; Evanjelium Egyptanom); Kódex IX. (Evanjelium Pravdy).²⁵

Datovanie spisov knižnice sa opiera najmä o potvrdenia na dodávky obilia, ktoré boli spolu s ďalšími listami použité na zosilnenie väzby kódexov. Na dvoch z nich nachádzame roky 333, 341, 346 a 348. Tieto datovania potvrdzujú mienku, že k napísaniu kódexov prišlo zhruba v druhej polovici 4. storočia. K prekladu do koptského jazyka malo prísť, samozrejme, už skôr a to približne v 2. a 3. storočí.²⁶

Prínos objavu v Nag Hammádí pre skúmanie gnózy vidí K. Rudolph v ôsmich bodoch:

1. zvýšenie počtu originálnych prameňov a z toho vyplývajúca menšia závislosť na správach hereziológov;
2. náhľad do náboženskej praxe gnostikov;
3. potvrdenie predpokladu o nekresťanskom pôvode gnózy;
4. lepšie pochopenie stanovísk cirkevných otcov a formovania ortodoxnej kresťanskej teológie;
5. zreteľnejšie dokázateľný podiel židovských tradícií pri formovaní gnózy;
6. dokázanie väčšieho vplyvu gréckej filozofie v gnóze;
7. potvrdenie teórie o existencii nekresťanskej postavy gnostického spasiteľa;
8. nové perspektívy pre skúmanie štruktúry gnostických obcí.²⁷

Ako primárna literatúra pre štúdium gnózy nám môžu poslúžiť aj tzv. sväté knihy Mandejské (napr. *Ginza – Poklad*), manichejské spisy (*Kniha Mániho*,

²⁴ OERTER, W.B., POKORNÝ, P. eds. *Rukopisy z Nag Hammádí I*. Praha: Vyšehrad, 2008, 17-19.

²⁵ SARKA, Gnosticizmus v modernej kultúre a religiozite, s. 10. Pre kompletne rozdelenie knižnice pozri OERTER, POKORNÝ, *Rukopisy z Nag Hammádí I*, s. 18.; RUDOLPH, Gnóze, s. 50-54.

²⁶ OERTER, POKORNÝ, *Rukopisy z Nag Hammádí I*, s. 21-22; RUDOLPH, Gnóze, s. 49.

²⁷ RUDOLPH, Gnóze, s. 57-58.

priamo ako nepriateľ Boha i človeka (porov. *1 Krn* 21,1). Kresťanstvo pozná Ježiša v častej konfrontácii so zlými duchmi, ktorí posadli ľudí (porov. *Mk* 1,32 – 34). Pavol tvrdí, že démonmi sú všetci pohanskí bohovia (porov. *1 Kor* 10,20). Kresťania sú teda neustále v boji s diablom.

O anjeloch sa grécka filozofia vyjadruje pomenej. Grécke slovo *angelos* znamená posol. Grécki bohovia často používali zvláštnych poslov, najznámejším z nich bol Hermes.

V židovskej tradícii *malak* označuje posla tak ľudského ako i nebeského. Ide o termín, ktorý poukazuje na funkciu a nie podstatu posla. Tak môže byť *malak JHVH* použitý na označenie proroka (porov. *Ag* 1,13; *Mal* 2,7). Častejšie však ide o Božieho posla – anjela. V neskorších textoch Starého zákona a v kresťanstve sa *malak* a *angelos* stávajú všeobecnými termínmi pre nebeských služobníkov Boha. V židovskom i kresťanskom prostredí sa stretáme aj s myšlienkou anjelov strážcov, ktorí ochraňujú konkrétneho človeka.¹¹¹

ZÁVER

Gnostické systémy boli často veľmi komplikovanými spleťami rozličných názorov a mytológií, ktoré však napriek všetkým odlišnostiam spájali isté základné charakteristické črty. Ide najmä o dualizmus, stvorenie sveta a človeka Demiurgom, delenie ľudí na kategórie na základe prítomnosti Božskej iskry a z toho vyplývajúcich možností dosiahnutia spásy a pod. V čele toho všetkého však stojí myšlienka, že nie viera či skutky človeka môžu znamenať jeho záchranu, jeho spásu, ale je to len a len zjavené poznanie – gnóza, ktorá ho zachraňuje. Gnosticci sa teda jednoznačne vyčlenili z náukového rámca kresťanstva.

Zoznam použitej literatúry

- Biblia. Slovenský ekumenický preklad s deuterokánonickými knihami*. 1. opravené vyd. Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 2008. ISBN 978-80-85486-45-2.
- CULDAUTOVÁ, Francine. *Nástin gnostické theologie*. Praha: OIKOYMENH, 1999. ISBN 80-6005-87-9.
- DUBOVSKÝ, Peter (ed.). *Genezis*. Trnava: Dobrá kniha, 2008. ISBN 978-80-7141-626-5.
- ĎURICA, Ján et al. *Stručný katolícky teologický slovník*. Trnava: Dobrá kniha, 2015. ISBN 978-80-7141-955-6.
- Študijná Biblia. Slovenský ekumenický preklad*. Prel. Peter KADLEC et al. Banská Bystrica: Porta libri, 2015. ISBN 978-80-8156-052-1.

¹¹¹ HANEGRAAFF et al., Dictionary of Gnosis & Western Esotericism, s. 617-619.

- GILBERT, Robert A. *Gnosticism & Gnosis. An Introduction*. Bristol: Antioch papers, 2015. ISBN 978-0-9568789-8-4.
- HANEGRAAFF, Wouter. J. et al. *Dictionary of Gnosis & Western Esotericism*. Leiden – Boston: Brill, 2006. ISBN 90-04-15231-8.
- HOELLER, Stephan A. *Gnosticism. New Light on The Ancient Tradition of Inner Knowing*. 7. vyd. Wheaton: Quest Books, 2013. ISBN 978-0-8356-0816-9.
- MATOUŠEK, Jaroslav. *Gnose, čili, Tajné učení náboženské posledních století pohan-ských a prvních křesťanských*. Praha: Herrmann a synové, 1994.
- PEARSON, Birger Albert. *Ancient Gnosticism. Traditions and Literature*. Minneapolis: Fortress Press, 2007. ISBN 978-0-8006-3258-8.
- SARKA, Róbert. *Gnosticizmus v modernej kultúre a religiozite. Gnosticizmus. Neognosticizmus. Nový gnosticizmus*. Ružomberok: Verbum, 2015. ISBN 978-80-561-0230-5.

Specific Features of an Ancient Gnosis and Gnosticism

Summary

The Gnosis or Gnosticism is one of the most influential sects in ancient Christianity. There are two sources of information – Church fathers' scriptures and manuscripts from Nag Hammadi. Gnostic theology is very complex but typically contains strict dualism, many mythological elements and most importantly knowledge as an only way to salvation. It is difficult to give its outright definition. That is why this article tries to show some of specific features of Gnosis and Gnosticism.

Keywords: *demiurg – dualism – gnosticism – gnosis – myth*

Mgr. Matej Pinkas
Comenius University in Bratislava
Faculty of Roman Catholic Theology of Sts.
Cyril and Methodius
Department of Dogmatic Theology

PRÁVNÍ OCHRANA ZPOVĚDNÍHO TAJEMSTVÍ V KANONICKÉM PRÁVU

Šimon Polívka

Abstrakt:

Zpovědní tajemství se těší v kanonickém právu nesmírné vážnosti, a proto také právní ochrana, kterou kanonické právo zpovědnímu tajemství poskytuje, je velmi vysoká. Svátostné právo stanoví nejen povinnost nic ze svátostného vyznání nevyzradit, ale také zákaz užití informací ze zpovědi ve vnějším vedení svěřených osob. Tento zákaz se týká jak zpovědníka, tak každé osoby, která se jakýmkoli způsobem cokoli z vyznání dověděla. Trestní právo pak stanoví tresty za případné porušení této povinnosti, kdy přímé porušení zpovědního tajemství je trestáno nejvyšším trestem, který církev zná. Procesní právo pak vylučuje zpovědníka i každého, kdo zná cokoli z vyznání, z možnosti vypovídat o těchto skutečnostech před soudem.

Klíčové slova: Kanonické právo – svátosti – zpověď – zpovědník – zpovědní tajemství – penitent – *salus animarum*

ÚVOD

Právni ochrana spočívá v ustanovení a aplikaci práva ve prospěch chráněné skutečnosti. Právni ochrana je pozitivní, kdy právní normy stanoví, jakým principem se ta konkrétní skutečnost řídí a zároveň stanoví podmínky, za kterých je skutečnost chráněna v případné kolizi s jinými normami a ustanoveními. Negativní právní ochrana stanoví sankce za případné porušení chráněné skutečnosti.

Zpovědní tajemství má v kodexu kanonického práva svoji pozitivní právní ochranu ve čtvrté knize pojednávající o svátostech. Ohledně kolizí s jinými ustanoveními hovoří kánony sedmé knihy kodexu, kde se řeší kolize s povinností zpovědníka nebo jiných osob vázaných povinností zachovat *secretum* vystupovat v roli svědka. Negativní právní ochrana zpovědního tajemství se nachází v šesté knize kodexu pojednávající o trestech pro ty, kdo by povinnost zachovat zpovědní tajemství porušili. Tato právní ochrana zpovědního tajemství je

obsažena nejen v kodexových normách, ale nalézá se také v různých dokumentech církve Přísný a důsledný požadavek zachovat svátostnou pečeť absolutně neporušenou nelze odvodit pouze z práva ryze církevního. Kdyby pocházel tento požadavek jen z práva ryze církevního, mohl by být církevním zákonodárcem zrušen nebo změněn. Církevní autorita by také mohla případně udělit z tohoto zákona výjimku, kdyby podléhal její pravomoci. Avšak neexistuje v dějinách svátostného tajemství jediný teolog či kanonista, který by papeži toto právo přiznával. Většinou tvrdí pravý opak s tím, že povinnost svátostné pečeti spočívá na právu přirozeném i božském.¹ Samo přirozené právo by nám samo zcela nevysvětlilo absolutní neporušitelnost svátostné pečeti. Přirozené právo penitenta by snadno mohlo být v kolizi s přirozeným právem jiných osob nebo společnosti. To by se mohlo stát například, když by hrozilo závažné obecné zlo. A přirozené právo žádá, aby veřejné dobro bylo kladeno výše než soukromé dobro kajícího.² A tak i když je závazek mlčenlivosti zpovědníka plynoucí z přirozeného zákona přísnější než u jiných přirozených závazků, přece by nevysvětlil a neospravedlnil absolutní neporušitelnost zpovědní mlčenlivosti.³

Tuto přísnost odvozují teologové z práva božského. Svätý Tomáš Akvinský uvádí tento důvod takto: „Povinnost zpovídat se plyne z práva božského bez výjimky a žádné lidské nařízení od této povinnosti neosvobozuje, proto i povinnost zpovědní pečeti je naprostá a žádná lidská moc nemůže od ní dispensovat.“⁴ Svätý Tomáš tedy vidí ve zpovědním tajemství jakousi podstatnou součást pokání. Ovšem tento důvod není podle mínění teologů dostačující. Více se zamlouvá důkaz blahoslaveného Jana Dunse Scota, že bez neporušitelnosti zpovědního tajemství by věřící byli od svátosti odváděni, což je proti úmyslu božského Vykupitele. Proto je jeho vůle, aby zpovědní pečeť byla zachována.⁵ Ustanovení zpovědi pro všechny těžké hříchy jakožto podmínky a prostředky odpuštění samo dává dostatečně najevo, že zpovědní pečeť ke zpovědi náleží na základě úmyslu samotného Krista. Horlivost prvních křesťanů, kteří se zpovídali a konali pokání veřejně, nebyla proti Kristově úmyslu, jako evangelní rady nejsou proti jeho nauce, že ke spáse stačí zachovat příkázání. Ale veřejná zpověď nemůže být obecným zákonem a nebyla jím ani v době prvních křesťanů, protože je příliš těžká a úmysl Kristův přispět hříšníkům by byl mařen. V úmyslu Kristově tedy byla zpověď soukromá, chráněná zpovědní pečeti. Absolutní povinnost zachování zpovědní pečeti proto plyne z ustanovení zpovědi Pánem Ježíšem.⁶ Zpovědní tajemství nemá za úkol chránit pouze penitenta, jeho dobré jméno a dobrou po-

¹ ŽÁK, F. *Soustavná katolická věrouka pro lid III*. Praha: [s.n.], 1925, s. 468.

² ŽÁK, F. *Soustavná katolická věrouka pro lid III*, s. 469.

³ FOLTYNOVSKÝ, J. *Zpovědní tajemství*. Olomouc: [s.n.], 1936, s. 105.

⁴ FOLTYNOVSKÝ, J. *Zpovědní tajemství*, s. 105.

⁵ ŽÁK, F. *Soustavná katolická věrouka pro lid III*, s. 469.

⁶ ŽÁK, F. *Soustavná katolická věrouka pro lid III*, s. 469.

věst, což by bylo požadavkem práva přirozeného, ale zповědním tajemstvím je také chráněna samotná svátost. Její nedotknutelnost, důvěryhodnost a svátost, což je požadavek plynoucí ze samotného ustanovení zповědi Kristem, a je proto práva božského.⁷ Ustanovení práva ryze církevního pak v sobě obsahují jak ochranu penitenta, tak ochranu samotné svátosti, tedy princip práva přirozeného i práva božského a stanoví normy pro jejich zachování a ochranu.

Neexistence nebo nedodržování svátostné pečeti a tajemství by vedlo k tomu, že by hříšníci byli strachem ze zveřejnění svých hříchů odrazováni od přistupování ke zповědi, jejich hřichy by jim nebyly odpuštěny a tím by byl ohrožen nejvyšší zákon v církvi – spása duší (*salus animarum*).⁸

1. SVÁTOSTNÉ PRÁVO

1.1. Kánon 983 §1

Zákonodárce v tomto kánonu stanoví: „Zповědní tajemství je neporušitelné, proto nesmí zповědník nic vyrazit na kajícího ani slovem, ani žádným jiným způsobem a z žádného důvodu.“

Norma zde užívá termínu zповědní pečeť (*sacramentale sigillum*). To je zповědní tajemství ve vlastním smyslu. Svátostná pečeť podle této normy zavazuje pouze zповědníka. Jedná se tedy vlastně vzhledem ke zповědníkovi o úřední, nebo služební tajemství.⁹ Ovšem ve skutečnosti kanonická norma dalece překračuje rozsah, který by patřil pouze služebnímu nebo úřednímu tajemství.¹⁰

Paragraf 1 tohoto kánonu normuje v první polovině věty zásadu neporušitelnosti svátostného zповědního tajemství. Povinnost zповědníka zachovat mlčení o všem, co se dověděl ze svátostného vyznání, je absolutní. Proto je tato povinnost označována nejen jako tajemství nebo mlčenlivost, ale jako svátostná pečeť (*sacramentale sigillum*), protože všechno, co se zповědník dověděl během zповědi, je až do konce jeho života zapečetěno svátostí (KKC 1467).

Zповědní tajemství musí zповědník zachovat ke všem lidem. K rodičům, příbuzným nebo představeným penitenta. K světským nebo církevním představitelům, k úřadům. Zповědním tajemstvím je kněz vázán všude, tedy také

⁷ ŽÁK, Soustavná katolická věrouka pro lid III, s. 640.

⁸ PEKARČÍK, M. Spovědné tajemstvo a spovědná tajnost. In: *Tribunál* 1 (2004), s. 9.

⁹ KAMAS, J. Porušenie spovedného tajemstva a s tým súvisiace tresty. In: *Tribunál* 1 (2006), s. 10.

¹⁰ ZUBERT, B.W. *Sacramentale sigillum inviolabile est*. In: E. SZCZOT (red.). *Pro iure et vita, Wybor pism B.W. Zuberta OFM*. Lublin: KUL, 2005, s. 640.

ve zpovědnici. Zde sice zpovědník není vázán vzhledem k penitentovi, s ním může v následující zpovědi o obsahu dřívějších zpovědí hovořit, ale je vázán touto povinností ve vztahu k třetím osobám. Zvláštní opatrnosti je proto třeba dbát v případech, kdy se zpovídají za sebou osoby spolu nějakým způsobem spojené a tedy znající o sobě mnohé podrobnosti, například rodiče a děti, sourozenci, nupturienti, manželé, nebo alumni jednoho výchovného institutu. Zde musí zpovědník velice pečlivě dbát, aby žádné straně nic neprozradil.¹¹ To, že je zpovědník vázán zpovědním tajemstvím ke všem osobám, znamená, že je vázán také vzhledem k penitentovi.¹² Zpovědník nesmí mimo zpověď začít s penitentem mluvit o tom, o čem se hovořilo ve zpovědi, ať už proto, že chce něco důrazně připomenout, nebo že se chce informovat o pokroku v jeho duchovním životě.¹³

Avšak zatímco vzhledem k třetím osobám je povinnost zachovat zpovědní tajemství absolutní a neexistuje z této povinnosti výjimka, tak ve vztahu k penitentovi tato povinnost absolutní není. Například během následující zpovědi může zpovědník bez dalšího dovolení začít hovořit o skutečnostech z dřívější zpovědi.¹⁴ Pokud by zpovědník chtěl s penitentem hovořit v soukromém rozhovoru mimo zpověď o obsahu vyznání, musí požádat penitenta o dovolení. Vždy samozřejmě pouze v soukromí. Pokud sám penitent začne v soukromém rozhovoru mimo zpověď hovořit o obsahu vyznání, považuje se to pro zpovědníka za dovolení k rozhovoru. Stejně tak není třeba zvláštního dovolení k rozhovoru mimo zpověď, když zpovědník hovoří o obsahu zpovědi s penitentem hned po ukončení zpovědi. To je považováno za morální pokračování svátosti smíření.¹⁵

Druhá polovina §1 stanoví s ohledem na zpovědníka jakožto udělovatele svátosti smíření důsledek principu uvedeného v první části. Na základě svátostného zpovědního tajemství je zpovědníkovi důrazně zakázáno (*nefas est*) - ať už úplně, ať už částečně, ať už jen náznakem - vyzradit penitenta, to znamená někoho informovat o tom, z čeho se kající zpovídal. To se týká každého způsobu sdělení. Výjimka zde není možná.¹⁶

V kanonickém právu jsou stejně jako slova i znaky (*signa externa*) uznávány za dostatečný způsob projevení vnitřního úmyslu konajícího člověka. Tímto způsobem je například možné projevit manželský souhlas. Proto zákonodárce stanoví, že nejen slovy, ale ani žádným jiným způsobem nesmí být zpovědní tajemství vyzraženo.¹⁷

¹¹ ŽÁK, Soustavná katolická věrouka pro lid III, s. 463.

¹² PEKARČÍK, Spovědné tajemství a spovědná tajnost, s. 9.

¹³ ALTHAUS, R. *Beichtgeheimnis*, s. 984/2.

¹⁴ FOLTYNOVSKÝ, Zpovědní tajemství, s. 105.

¹⁵ MIRAGOLI, E. *Il sacramento della penitenza*. Milano: Ancora, 1999, s. 149.

¹⁶ ALTHAUS, *Beichtgeheimnis*, s. 983/3.

¹⁷ ZUBERT, *Sacramentale sigillum*, s. 647.

vůdci Božího služebníka, aby svědčili také o tom, co se dověděli od Božího služebníka mimo svátostné vyznání v oboru svědomí.¹⁸⁴

Důraz na zachování a ochranu zpovědního tajemství kladou také normy o nejtěžších deliktech vydaných *Kongregací pro nauku víry*. Normy nejen stanoví, jak má být postupováno v případě postihování nejtěžších deliktů, ale v procesní části stanoví také pro tyto procesy ochranu zpovědního tajemství. V případě nejtěžších deliktů proti svaté zpovědi nemůže tribunál zveřejnit jméno žalobce, ani obžalovaného, ani jeho patrona, pokud k tomu nedal žalobce souhlas. Tribunál musí velice pozorně posoudit osobu žalobce, a především je třeba zabezpečit, aby se absolutně zabránilo jakémukoli riziku porušení zpovědního tajemství.¹⁸⁵

ZÁVĚR

Právní ochrana zpovědního tajemství v kanonickém právu stejně tak v ostatních církevních dokumentech je absolutní. To znamená, že církevněprávní normy neznají a nepřipouštějí výjimku z ustanovení o absolutní neporušitelnosti zpovědního tajemství. To se následně odráží v kanonických trestech za přímé i nepřímé porušení zpovědního tajemství, které jsou velice přísné. Zvláště v souvislosti s přímým porušením zpovědního tajemství je stanoven trest nejpřísnější, to znamená samočinná exkomunikace vyhrazená Apoštolskému stolci. Z ustanovení papeže sv. Jana Pavla II. je zločin přímého prozrazení zpovědního tajemství vyhrazen k souzení tribunálu *Kongregace pro nauku víry*. Z rozhodnutí papeže Benedikta XVI. náleží do kompetence tohoto tribunálu také prozrazení nepřímé. Ve všech procesních řízeních jsou zpovědník i každý další, kdo se cokoli a jakkoli ze zpovědi dověděl, zcela vyjmuti z povinnosti svědčit. To znamená, že nejen svědčit nemusí, ale ani nesmí. V kanonickém právu by takové svědectví, i kdyby k němu došlo, nemělo absolutně žádnou důkazní hodnotu a vlastně samo toto svědectví by bylo prozrazením zpovědního tajemství. Všechna tato ustanovení důsledně chrání nejen penitenta, jeho soukromí a dobré jméno, ale také chrání samotnou zpověď. Co bylo vyznáno před Bohem, před Bohem také musí zůstat. Nikdo z lidí nemá za žádných okolností právo na informace, které penitent skrze zpovědníka vyznává Bohu. A zpovědník tyto informace zná na místě Božím (*in foro Dei*), proto ani on nemá právo je jakkoli sdělovat dál. Kdyby toto ustanovení bylo porušováno, a nebo kdyby nebylo takto důsledně garantováno, ohrožovalo by to samotnou svátost,

¹⁸⁴ KONGREGACE PRO SVATOŘEČENÍ, Sanctorum Mater, art. 101 §1-2. In: *Acta ČBK* 3,(2008), s. 136.

¹⁸⁵ CONGREGATIO PRO FIDE DOCTRINA, Normae de delictis, s. 428.

když by hříšníci ze strachu před prozrazením své hříchy nevyznávali, nebo zatajovali. Tím by ve svých hříších zůstávali, nebylo by jim odpuštěno, čímž byl porušen nejvyšší zákon v církvi: spása duší (*salus animarum*), což je v naprostém rozporu s vůlí a ustanovením samotného Ježíše Krista.

Seznam použité literatury

Prameny

Catechismus Catholicae Ecclesiae. Roma: LEV, 1994. ISBN 88-2092-428-5.

Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 18 X 1990. In: *Acta Apostolicae Saedis* 82 (1990), s.1045-1363.

Codex Iuris Canonici auctoritatis Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25 I 1983. In: *Acta Apostolicae Saedis* 75 (1983).

Codex Iuris canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Pape XV auctoritate promulgatus. Typis Polyglottis Vaticanis 1917. In *Acta Apostolicae Saedis* 9 (1917), pars II, s.1-593.

CONGREGATIO PRO CAUSIS SANCTORUM. Normae servandae in inquisitionibus ab episcopis faciendis in causis sanctorum. In: *Acta Apostolicae Saedis* 75 (1983), s. 396-403.

CONGREGATIO PRO CAUSIS SANCTORUM. Sanctorum Mater. In: *Acta ČBK* č. 3, 2008, p. 99-153.

CONGREGATIO PRO FIDE DOCTRINA. Declaratio de tuenda Sacramenti Paenitentiae dignitate. In: *Acta Apostolicae Saedis* 65 (1973), s. 678.

CONGREGATIO PRO FIDE DOCTRINA. Decretum de sacramenti Paenitentiae dignitate tuenda. In: *Acta Apostolicae Saedis* 80 (1988), s. 1367.

CONGREGATIO PRO FIDE DOCTRINA. Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normae de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis. In: *Acta Apostolicae Saedis* 102 (2010), s. 419-434.

ČKB. *Koncepce úprav liturgického prostoru*. Praha: [s.n.], 2002.

Dokumenty Tridentského koncilu (latinský text a překlad do češtiny). Praha: Krystal OP, 2015. ISBN 987-80-87183-75-5.

JOANNES PAULUS II. Adhortatio apostolica post synodum episcoporum Reconciliatio et paenitentia. In: *Acta Apostolicae Saedis* 77 (1985), s. 186-275.

JOANNES PAULUS II. Constitutio apostolica Pastor bonus, 28 VI 1988. In: *Acta Apostolicae Saedis* 80 (1988), s. 841-912.

JOANNES PAULUS II. Motu proprio Misericordia Dei. In: *Acta Apostolicae Saedis* 94 (2002), s. 452-459.

JOANNES PAULUS II. Motu proprio Sacramentorum sanctitatis tutela. In: *Acta Apostolicae Saedis* 93 (2001), s. 736-788.

Nový zákon. Praha: Česká liturgická komise, 1989. ISBN 80-2381-621-7.

Sekundární literatura

FOLTÝNOVSKÝ J. Zповědní tajemství. In: *Časopis katolického duchovenstva* 2 (1928), s. 97-112.

FOLTÝNOVSKÝ, J. *Duchovní správa*. Olomouc: [s.n.], 1936.

- HRDINA, I. *Kanonické právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čenek, 2011. ISBN 978-80-7380-152-6.
- IVAN, J. *Sviatosť pokánia v Kódexoch Katolíckej cirkvi*. Michalovce: Misionár-Redemptoristi, 2009. ISBN 978-80-88724-38-4.
- JANCZEWSKI, Z. Sprawowanie sakramentu pokuty i pojednania na „odległość“. In: *Prawo kanoniczne* 50/1-2 2007, s. 111-126. ISSN 0551-911X.
- JURZYK, M. Prawna ochrona tajemnicy spowiedzi w Stanach Zjednoczonych. In: *Studia z prawa wyznaniowego*, Tom.III 2001, s. 3-50. ISSN 2081-8882.
- KAMAS, J. Porušenie spovedného tajomstva a s tým súvisiace tresty. In: *Tribunál* 1 (2006), s. 10-15. ISSN I336-1600.
- KRUKOWSKI, J. Sakrament pokuty. In: *Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego*, Tom III/2, Poznań: Pallottinum, 2010. ISBN 83-7014-480-2.
- KRUKOWSKI, J. Wierni chrześciance. In: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, Tom II/1, Poznań: Pallottinum, 2005. ISBN 83-7014-524-8.
- KUBÍČEK, P. Il ministro del sacramento della penitenza sotto un profilo canonico – teologico contemporaneo. Roma: [s.n.], 2002.
- PASTUSZKO, M. Chrześcijanin jako penitent. In: *Prawo kanoniczne* 39 (1996) 3-4, s. 69-153. ISSN 0551-911X.
- PASTUSZKO, M. Miejsce sprawowania sakramentu pokuty i pojednania. In: *Prawo kanoniczne* 41 (1996) 3-4, s. 75-105. ISSN 0551-911X.
- PASTUSZKO, M. Obowiązki szafarza sakramentu pokuty i pojednania. In: *Prawo kanoniczne* 39 (1996) 1-2, s. 17-67. ISSN 0551-911X.
- PASTUSZKO, M. Pojednanie penitenta s Bogiem a kościołem. In: *Prawo kanoniczne* 42 (1999) 1-2, s. 3-56. ISSN 0551-911X.
- PASTUSZKO, M. *Sakrament pokuty i pojednania*, Kielce: Jedność, 1999. ISBN 83-7224-029-9.
- PAWLUK, T. *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II - Tom II*. Olsztyn: Włocławskie Wydawnictwo Diecezjalne, 2010. ISBN 978-83-61864-72-1.
- RINCÓN-PÉREZ, T. Sakrament pokuty. In: *Kodex prawa kanonicznego, komentarz*. Kraków: LEX, 2011. ISBN 978-83-264-0099-5.
- SYRYJCZYK, J. Ochrona tajemnicy spowiedzi w świetle kanonicznego prawa karnego. In: *Prawo kanoniczne* 44 (2001) 1-2, s. 111-124. ISSN 0551-911X.
- SZTYCHMILER, R. Proces sporny. In: *Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego - Tom V*, Poznań: Pallottinum, 2007. ISBN 978-83-7014-571-2.
- VÍTEK, J. *Kritika Cirkvi ako umenie alebo hrubé znesväcovanie?* [online]. [cit. 5.2.2016]. Dostupné na internete: www.tkkbs.sk/view.php?cislocikanku=20140826039.
- WOHL, de L. *Tiché světlo*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2015. ISBN 978-80-7195-815-4.
- WRÓBEL, M. Przystępstwo podsłuchiwanie (nagrywanie) spowiedzi oraz rozpowszechnianie jej treści w środkach społecznego przekazu w świetle prawodawstwa Kościoła katolickiego. In: *Prawo kanoniczne* 54 (2011) 3-4, s. 289-304. ISSN 0551-911X.
- ZUBERT, W. B. Sacramentale sigillum inviolabile est. In: SZCZOT, E. (red.). *Pro iure et vita, Wybor pism B.W.Zuberta OFM*. Lublin: KUL, 2005, s. 723-741. ISBN 83-7363-254-9.
- ŽÁK, F. *Soustavná věrouka – Tom. III, O svátostech*. Praha: [s.n.], 1925.

Legal Protection of Confessional Secret in Canon Law***Summary:***

Confessional secret is highly respected in canon law and that is why legal protection provided to the confessional secret by canon law is very high. Sacramental law prescribes not only the obligation not to reveal the confession, but also the ban to use the information from the confession in the external management of entrusted people. This ban applies to a confessor, as well as to any person who in any way learnt something from the confession. Criminal law then defines punishment for a possible breaching of this obligation where a direct breach of a confessional secret is sentenced with the highest punishment known by the church. Procedural law then excludes the confessor or anybody who knows anything from the confession from the possibility to give testimony about these facts in front of a court.

Keywords: Canon law – sacraments – confession – confessor – confessional secret – penitent – *salus animarum*.

ICLic. Mgr. et Mgr. Šimon Polívka
Diocesan court of the Diocese Litoměřice
Kostelní nám. 158/4
431 91 Vejprty

PRÁVO NA VLASTNÉ SÚKROMIE KANDIDÁTA NA KŇAZSTVO A VÝNIMOČNÝ CHARAKTER PSYCHOLOGICKÝCH KONZULTÁCIÍ V PROCESE KŇAZSKEJ FORMÁCIE

Jozef Kemp

Abstrakt

Právo na vlastné súkromie kandidáta na kňazstvo je ľudským právom uznaným v medzinárodnom práve. Cirkev poskytuje každému veriacemu právnu ochranu tohto ľudského práva v kán. 220 Kódexu kánonického práva z roku 1983. Zvláštna pozornosť sa venuje ochrane vlastného súkromia kandidátom na kňazstvo v dokumente Kongregácie pre katolícku výchovu „Usmernenia na využívanie psychologických kompetencií pri prijímaní a formácii kandidátov na kňazstvo“. Tento dokument upravuje vzťah medzi všeobecným dobrom Katolíckej cirkvi, ktorá sa snaží čo najviac spoznať psychickú schopnosť kandidáta na plnenie povinností vyplývajúcich z kňazského povolania, pričom Cirkev používa aj psychológiu, a medzi súkromným dobrom samotného kandidáta, konkrétne rešpektom jeho vlastného súkromia, nakoľko psychologické skúmanie predstavuje zásah do súkromia osoby. V tomto krátkom článku by sme chceli v prvom rade analyzovať ľudské právo na vlastné súkromie, potom vykresliť opodstatnenosť dôvodov, ktoré oprávňujú Cirkev narušiť vlastné súkromie kandidáta na kňazstvo. Kánonické právo kladie dôraz na vysoký stupeň rešpektu slobody kandidáta a na nutnosť jeho súhlasu na vykonanie akéhokolvek psychologického skúmania týkajúceho sa jeho osoby.

Kľúčové slová: Cirkev – kandidát na kňazstvo – vlastné súkromie – predstavení seminára – psychológia – rozlišovanie – kňazská vysviacka – súhlas

ÚVOD

Právo na vlastné súkromie kandidáta na kňazstvo predstavuje v Cirkvi objektívnu hodnotu vo vzťahoch medzi kandidátom, formátormi, ordinárom a psychológom, či už v procese prijímania do seminára¹ alebo noviciátu ako aj v prie-

¹ MONTINI, G.P. Admisión al seminario. In: OTADUY, J., VIANA, A., SEDANO, J. *Diccionario General de Derecho Canónico*, vol. I. Navarra: Cizur Menor, 2012, s. 247-250.

behu celej formácie s cieľom dosiahnutia kňazskej vysviacky. Dokument Kongregácie pre katolícku výchovu „*Usmernenia na využívanie psychologických kompetencií pri prijímaní a formácii kandidátov na kňazstvo*“² z 29. júna 2008, schválený pápežom Benediktom XVI. dňa 13. júna 2008 sa zaoberá veľmi citlivou otázkou používania psychologických konzultácií (rozhovorov a testov) v procese kňazskej formácie pri nadobúdaní istoty o súcosti kandidáta na kňazstvo³, v dôsledku čoho je citovaný dokument významnou právnou normou upravujúcou právo Cirkvi zasahovať do súkromia kandidáta na kňazstvo.

VÝLUČNÁ KOMPETENCIA CIRKVI PRI ROZLIŠOVANÍ KŇAZSKÉHO POVOLANIA

Povolanie ku kňazstvu nie je iba osobnou záležitosťou kandidáta, nakoľko Cirkev je zodpovedná za správne rozlíšenie či niekto je alebo nie je povolaný ku kňazstvu. Kňazské povolania sú darom Boha daným Cirkvi, v dôsledku čoho je Cirkev povinná zistiť či je toto povolanie v konkrétnych prípadoch jednotlivých kandidátov hodnoverné.

Z inštrukcie *Pastores Dabo vobis* pápeža Jána Pavla II.⁴ vyplýva, že jedine Cirkvi prináleží rozlišovať kňazské povolanie u kandidáta na kňazstvo ako aj formovať si svoj vlastný úsudok o spôsobilosti kandidáta.

Cirkev pri rozlišovaní kňazského povolania má na pamäti dve dobrá, a to dobro Cirkvi, ktorá potrebuje kňazov a zároveň aj osobné dobro kandidáta na kňazstvo. V kontexte rozlišovania povolania ide zo strany Cirkvi o dosahovanie maximálnej morálnej istoty, či kandidát má skutočné povolanie ku kňazstvu.

Zákonodarca v kán. 232 KKP⁵ veľmi jasne formuluje vlastné a výlučné právo a povinnosť Cirkvi formovať tých, ktorí sú určení na posvätné služby. Cirkev sa teda nemôže v žiadnom prípade zrieknuť výkonu tohto práva. Znamená to, že ak

² KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU. *Usmernenia na využívanie psychologických kompetencií pri prijímaní a formácii kandidátov na kňazstvo* [online]. [cit. 29.6.2008]. Dostupné na internete: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-vatikanskych-uradov/c/usmernenia-na-vyuzivanie-psychologickych-kompetenci-pri-prijimani-a-formacii-kandidatov-na-knazstvo>.

³ *Usmernenia* sa rozdeľujú na sedem častí: 1) Cirkev a rozlišovanie povolania; 2) Príprava formátorov; 3) Prínos psychológie v rozlišovaní povolania a vo formácii; 4) Žiadosť o odborné vyšetrenie a rešpekt voči súkromiu kandidáta; 5) Vzťah zodpovedných za formáciu so psychológom; 6) Osoby, ktoré boli prepustené, alebo ktoré slobodne opustili semináre alebo formačné domy; 7) Záver.

⁴ JÁN PAVOL II. Posynodálna apoštolská exhortácia o formácii kňazov v súčasnom svete *Pastores dabo vobis*. In: *Acta Apostolicae Saedis* 84 (1992), s. 657-804.

⁵ *Kódex kánonického práva* (KKP), latinsko-slovenské vydanie, 2. vydanie. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2001. *Codex Iuris Canonici auctoritatae Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25 I 1983. In: *Acta Apostolicae Saedis* 75 (1983).

by aj bolo pre cirkevnú vrchnosť užitočné obrátiť sa pri rozlišovaní kňazského povolania na psychológa, vždy musia prijať posledné rozhodnutie vo veci existencie kňazského povolania u kandidáta tí, ktorým Cirkev zverila toto poslanie, t.j. zákonne určená cirkevná vrchnosť, a nie odborník zo psychológie, ktorý vykonával konzultáciu.

Podľa kán. 241 § 1 KKP, iba diecézny biskup prijíma konečné rozhodnutie vo veci prijatia do seminára kandidáta na kňazstvo. Toto právo a povinnosť diecézneho biskupa je koncipované nie ako ľubovoľné rozhodnutie vo veci prijatia, ale Zákonodarca tu biskupovi ukladá niekoľko podmienok vyžadovaných pre osobu kandidáta, ako sú ľudské a mravné vlohy, duchovné a intelektuálne vlohy, telesné a duševné zdravie a správny úmysel. Ak kandidát spĺňa uvedené podmienky, biskup má kandidáta do seminára prijať. V prípade nesplnenia týchto podmienok u kandidáta, biskup má vážnu povinnosť takéhoto kandidáta odmietnuť. Neexistuje tu však v úzkom slova zmysle subjektívne právo kandidáta na prijatie do seminára.

PRÁVO NA VLASTNÉ SÚKROMIE

Magistérium Cirkvi jasne učí, že prirodzené právo vyžaduje, aby každému človeku bola uznaná dôstojnosť a aby sa rešpektovalo jeho právo na dobrú povesť⁶. Druhý vatikánsky koncil pripomenul, že v dnešnej dobe narastá v spoločnosti povedomie veľkej dôstojnosti, ktorá patrí ľudskej osobe a zároveň zahrnul do zoznamu všeobecných a nedotknuteľných práv a povinností, nevyhnutných nato, aby človek mohol žiť skutočne ľudský život, aj právo na dobrú povesť a rešpekt ako aj právo na ochranu súkromného života⁷.

Aj napriek tomu, že ľudské práva a povinnosti a základné práva a povinnosti veriaceho predstavujú dva rozdielne stupne, nestoja navzájom v opozícii, ale sa dopĺňajú. Ľudské práva vychádzajú z prirodzenosti človeka, zatiaľ čo základné práva veriaceho majú svoj pôvod v krstnom pripodobení sa Kristovi (v nadprirodzenom zmysle), aj keď v niektorých prípadoch sa zakladajú na ľudskej prirodzenosti, ako je to napr. v prípade práva na združovanie⁸.

V charakteristike práva na vlastné súkromie je teda nevyhnutné vychádzať zo samotnej ľudskej prirodzenosti. Človek si chráni tajomstvo svojho srdca, rezervovanú zónu pred indiskrétnym nazeraním zo strany niekoho iného, pričom toto

⁶ JÁN XXIII. Encyklika *Pacem in terris*. In: *Acta Apostolicae Saedis* 55 (1963), s. 260; PIUS XII., *Príhovor*, 2. jún 1940. In: *Acta Apostolicae Saedis* 32 (1940), s. 273 a nasl.; PIUS XII., *Príhovor*, 6. december 1953. In: *Acta Apostolicae Saedis* 45 (1953), s. 975.

⁷ DRUHÝ Vatikánsky koncil. Pastoralná konštitúcia o Cirkvi *Gaudium et Spes*. In: *Acta Apostolicae Saedis* 58 (1966), s. 1025-1115, bod 26.

⁸ HERVADA, J. *Elementos de Derecho Constitucional Canónico*. Pamplona, 1987, s. 148.

tajomstvo tvorí najhlbšie jadro zakorenené v ľudskej osobe. Ide tu o vnútorný svet, kde spočívajú a kde sú ukryté ľudské pocity, túžby, predstavy, myšlienky, ktoré sú vlastné iba samotnému človekovi, nakoľko spôsobujú, že človek sa cíti ako výnimočný subjekt a nie ako obyčajný objekt.⁹

K formovaniu historického pojmu práva na vlastné súkromie významnou mierou prispeli severoamerickí autori Warren a Brandeis, keď do právnej teórie zaviedli pojem *The right of privacy* v článku publikovanom 15. decembra 1890, pričom druhý z menovaných autorov Brandeis, ako sudca Najvyššieho súdu USA vyniesol v roku 1928 rozsudok, kde uvedené právo bolo uznané v rozhodovaní o merite veci.¹⁰ V severoamerickej doktríne sa postupne ozrejml pojem *privacy* (súkromie), pričom sa vychádzalo najprv z *right to be alone* (právo byť sám), pôvodne týkajúceho sa práva na vlastníctvo a nedotknuteľnosť obydlia, neskoršie bol však pojem *privacy* rozšírený na *the individual ability to control the circulation of information relating him* (osobná schopnosť každého človeka kontrolovať šírenie informácií týkajúcich sa jeho osoby).

V XX. storočí nastalo plné uznanie práva na vlastné súkromie, a to ako osobitného nedotknuteľného prostredia ľudskej osoby, ktoré si vyžaduje právnu ochranu. Ide tu hlavne o medzinárodné dokumenty o ľudských právach. Najvýznamnejším z týchto dokumentov je čl. 12 Všeobecnej deklarácie ľudských práv z 10. decembra 1948, kde je ustanovené: „*Nikto nesmie byť vystavený svojvoľnému zasahovaniu do súkromného života, do rodiny, domova alebo korešpondencie, ani útokom na svoju česť a povesť. Každý má právo na právnu ochranu proti takýmto zásahom alebo útokom.*“¹¹

Tiež v čl. 17 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach z 19. decembra 1966 je ustanovené: „*1. Nikto nesmie byť vystavený svojvoľnému zasahovaniu do súkromného života, do rodiny, domova alebo korešpondencie ani útokom na svoju česť a povesť. 2. Každý má právo na zákonnú ochranu proti takým zásahom alebo útokom.*“¹²

⁹ LÓPEZ AZPITARTE, E. *Ética y Vida. Desafíos actuales*. Madrid 1990, s. 333. MANTARAS RUIZ-BERDEJO, F. *Discernimiento vocacional y derecho a la intimidad en el candidato al presbiterado diocesano*, Rím: Editrice Pontificia Università Gregoriana, 2005, s. 237-238.

¹⁰ MANTARAS RUIZ-BERDEJO, *Discernimiento vocacional y derecho a la intimidad en el candidato al presbiterado diocesano*, s. 252-254. CAMPO IBÁÑEZ, M. *Derecho a la intimidad y recurso a la psicología en el proceso de admisión y formación de los candidatos al sacerdocio*. Comentario canónico al documento de la Congregación para la educación católica „Orientaciones para el uso de las competencias de la psicología en la admisión y formación de los candidatos al sacerdocio“. In: *Estudios Eclesiásticos* 89 (2014), č. 351, s. 643-648.

¹¹ Všeobecná deklarácia ľudských práv bola prijatá na zasadaní III. Valného zhromaždenia OSN vo forme rezolúcie č. 217/III dňa 10. decembra 1948.

¹² Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach bol schválený Valným zhromaždením OSN 16. decembra 1966 a vstúpil do platnosti 23. marca 1976. Porov.: Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 120/1976 Zb. o Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach a Medzinárodnom pakte o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach.

Na základe citovaného ustanovenia Všeobecnej deklarácie ľudských práv a na základe skutočnosti, že aj v Cirkvi by mohlo dochádzať k porušovaniu práva na vlastné súkromie v súvislosti s používaním prostriedkov psychologických vied za účelom zisťovania psychického zdravia kandidátov na kňazstvo a novicov, štátny sekretár Vatikánu kardinál Jean-Marie Villot, vydal v roku 1976 list-obežník pre všetky diplomatické zastupiteľstvá Svätej Stolice so žiadosťou, aby oboznámili biskupov v jednotlivých štátoch s vyššie citovanými právnymi predpismi OSN a zároveň, aby im prikázali zastaviť vykonávanie akejkoľvek praxe, ktorá by bola v rozpore s týmto základným právom každej ľudskej osoby.¹³ V liste-obežníku štátny sekretár uvádzal, že vzhľadom k tomu, čo v tejto veci už povedal Druhý vatikánsky koncil, vyplýva nevyhnutnosť energicky napraviť všetky porušovania práva na súkromie vo vnútri Cirkvi tak, aby Svätá Stolica mohla zaujať v medzinárodných vzťahoch pozíciu v prospech rešpektovania *privacy*.

Vo vysvetľujúcej prílohe k listu-obežníku štátneho sekretára boli uvedené niektoré príklady porušovania práva na súkromie v Cirkvi, pričom išlo o skutočnosti, že v seminároch a v domoch novicov dochádza zo strany predstavených k pokusom, aby im prostredníctvom psychologických metód a iných prostriedkov seminaristi a novici vyjavili svoje svedomie. Ďalej štátny sekretár uviedol prípady, keď novici a seminaristi boli nútení, ešte pred začatím formácie, podpísať vyhlásenie, na základe ktorého predstavení mohli používať aj po ich prijatí na formáciu informácie nadobudnuté z ich súkromia z príležitosti psychologických konzultácií vykonaných za účelom prijatia seminaristov a novicov do formačných inštitúcií. Boli tu tiež spomenuté prípady porušenia práva na súkromie, keď

V právnom poriadku Slovenskej republiky je čl. 17 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach z 19. decembra 1966 premietnutý do čl. 19 Ústavy Slovenskej republiky (zákon č. 460/1992 Zb.), ktorého znenie je nasledujúce: „1) Každý má právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a na ochranu mena. 2) Každý má právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života. 3) Každý má právo na ochranu pred neoprávneným zhromažďovaním, zverejňovaním alebo iným zneužívaním údajov o svojej osobe“. Ochrana vlastného súkromia je na Slovensku podrobne rozpracovaná v zákone č. 122/2013 Z.z. o ochrane osobných údajov. V predmete úpravy citovaného zákona je obsiahnutá predovšetkým „ochrana práv fyzických osôb pred neoprávneným zasahovaním do ich súkromného života pri spracúvaní ich osobných údajov“ (písm. a) § 1 zákona č. 122/2013 Z.z.), pričom „osobné údaje“ sú v citovanom zákone charakterizované ako „údaje týkajúce sa určenej alebo určiteľnej fyzickej osoby, pričom takou osobou je osoba, ktorú možno určiť priamo alebo nepriamo, najmä na základe všeobecne použiteľného identifikátora alebo na základe jednej či viacerých charakteristík alebo znakov, ktoré tvoria jej fyzickú, fyziologickú, psychickú, mentálnu, ekonomickú, kultúrnu alebo sociálnu identitu“ (bod 1 § 4 zákona č. 122/2013 Z.z.).

¹³ ŠTÁTNY SEKRETARIÁT. *A los excelentísimos representantes diplomáticos*, Prot. N. 311157, 6. august 1976.

strane druhej ale výkonom tohto práva a tejto povinnosti Cirkev²⁸ nesmie porušovať právo na dobrú povesť a právo na ochranu vlastného súkromia kandidáta, čo je garantované v kán. 220 KKP. Znamená to, že k psychologickéj konzultácii je nevyhnutný súhlas kandidáta obsahujúci štyri kritériá: musí byť predchádzajúci, výslovný, informovaný a slobodný. Takýto súhlas kandidáta je nevyhnutný aj nato, aby psychológ, ktorý musí zachovávať profesionálne tajomstvo, mohol poskytnúť formátorom závery psychologickéj konzultácie.²⁹ V prípade prestupu do iného seminára kandidát musí informovať nových predstavených o predchádzajúcej psychologickéj konzultácii, avšak nato, aby mali noví formátori prístup k záverom konzultácie, potrebujú slobodný a písomný súhlas kandidáta.³⁰

V prípade, ak kandidát odmietne psychologickú konzultáciu, a to aj napriek tomu, že formátori takúto konzultáciu opodstatnene požadujú, už viac nesmie byť odmietajúci kandidát nijako nútený alebo nabádaný z ich strany, aby s konzultáciou súhlasil. Osobám povereným formáciou kandidáta tu ostáva postupovať v procese rozlišovania povolania na základe tých informácií, ktoré majú o kandidátovi k dispozícii. Dokument *Usmernenia* v takejto situácii odmietnutia odkazuje na kán. 1052 § 3 KKP³¹, z ktorého vyplýva, že v prípade pochybnosti o súčnosti kandidáta, má biskup povinnosť ho nevysvätiť. Je však prípustné sa domnievať, že biskup môže nadobudnúť subjektívnu morálnu istotu o súčnosti kandidáta aj v prípade, ak sa kandidát odmietne podrobiť psychologickéj konzultácii.

ZÁVER

Psychologické konzultácie z objektívneho pohľadu predstavujú významný zásah do vlastného súkromia kandidáta na kňazstvo. Ťažko je tu hovoriť o spôsobovaní ujmy v úzkom slova zmysle, ale už samotné vykonávanie psychologického skúmania vyvoláva u skúmanej osoby určitý pocit neistoty a napätia. Skúmaná osoba otvára vlastné súkromie pred tretími osobami, čo je veľmi citlivá záležitosť. V konečnom dôsledku tu ide o pripustenie menšieho zla, t.j. vykonania psychologickéj konzultácie ako zásahu do súkromia, v prospech väčšieho dobra, t.j. v prospech nadobudnutia istoty ohľadne súčnosti kandidáta. Je to podobné ako absolvovanie zložitého lekárskeho vyšetrenia zahrňujúceho fyzický zásah do ľudského organizmu, čo môže byť poňaté ako menšie zlo v prospech väčšieho dobra, ktorým je zdravie človeka.

²⁸ V dokumente *Usmernenia* je v tomto prípade Cirkev označená ako „formačná inštitúcia“. *Usmernenia* na využívanie psychologických kompetencií, bod 12.

²⁹ *Usmernenia* na využívanie psychologických kompetencií, bod 13.

³⁰ *Usmernenia* na využívanie psychologických kompetencií, bod 16.

³¹ KKP, kán. 1052 § 3: „Ak biskup popri zvážení všetkých dokladov a dôkazov z istých dôvodov pochybuje o tom, či kandidát je súci na prijatie posvätných rádo, nesmie ho vysvätiť“.

Cirkev rešpektuje slobodu kandidáta podrobiť sa navrhutej psychologickej konzultácii alebo ju odmietnuť, avšak z pohľadu kandidáta je tu z pragmatických dôvodov málo reálnych možností odmietnuť psychologickú konzultáciu v prípade, ak jej vykonanie navrhujú kompetentní predstavení, nakoľko v prípade odmietnutia konzultácie je vysoká pravdepodobnosť, že biskup nenadobudne istotu o súčnosti kandidáta a teda musí kandidáta odmietnuť a nepripustiť ho k vysviacke. Z toho logicky vyplýva, že každý jeden kandidát majúci vôľu stať sa kňazom, ak jeho predstavení navrhnu vykonanie psychologickej konzultácie, sa vo vlastnom záujme musí tejto konzultácii podrobiť, inak by pravdepodobne nebol pripustený ku kňazskej vysviacke.

Z uvedeného kontextu vyplýva veľká zodpovednosť predstavených seminára komu a kedy navrhnuť vykonanie psychologického vyšetrenia. Zákonodarca jasne odmieta prax vykonávania psychologického vyšetrenia paušálne pre všetkým kandidátom na kňazstvo. Vyplýva to z kladenia dôrazu na výnimočný charakter psychologických konzultácií v procese prípravy na kňazstvo. Ak by kompetentný predstavený zaujal úplne nekritický postoj k paušálnemu vykonávaniu psychologických konzultácií pre každého jedného kandidáta, nepriamo by tým dal najavo, že nedostatočne dôveruje alebo v nadprirodzené pôsobenie Ducha Svätého alebo vo vlastné ľudské schopnosti formovať a rozlišovať kňazské povolanie. Bola by to situácia analogická s tým, čo vidíme v sekularizovanej spoločnosti, a to, že aj veriaci katolíci v niektorých oblastiach viac vyhľadávajú psychológov ako svedníkov.

Zoznam použitej literatúry

Pramene

Codex Iuris Canonici auctoritatae Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25 I 1983, AAS 75 (1983). *Kódex kánonického práva*, latinsko-slovenské vydanie, 2. vydanie, Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2001. ISBN 80-7162-061-0.

DRUHÝ Vatikánsky koncil. Pastorálna konštitúcia o Cirkvi *Gaudium et Spes*, In: *Acta Apostolicae Saedis* 58 (1966)

JÁN PAVOL II. Posynodálna apoštolská exhortácia o formácii kňazov v súčasnom svete *Pastores dabo vobis*. In: *Acta Apostolicae Saedis* 84 (1992).

JÁN XXIII. Encyklika *Pacem in terris*. In: *Acta Apostolicae Saedis* 55 (1963).

Kongregácia pre biskupov. Direktórium pre pastiersku službu biskupov *Apostolorum successores*, 22. február 2004.

KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU. *Usmernenia na využívanie psychologických kompetencií pri prijímaní a formácii kandidátov na kňazstvo* [online]. [cit. 29. jún 2008]. Dostupné na internete:

<https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-vatikanskych-uradov/c/usmernenia-na-vyuzivanie-psychologickych-kompetenci-pri-prijimani-a-formacii-kandidatov-na-knazstvo>.

PIUS XII. Príhovor, 2. jún 1940. In: *Acta Apostolicae Saedis* 32 (1940).

PIUS XII. Príhovor, 6. december 1953. In: *Acta Apostolicae Saedis* 45 (1953).

ŠTÁTNY SEKRETARIÁT, *A los excelentísimos representantes diplomáticos*, Prot. N. 311157, 6. august 1976

Literatúra

AA.VV. *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico II/1*. Navarra: EUNSA, 1997. ISBN 84-3131-479-6.

BOELEN, O. *Synopsis „Lex Ecclesiae Fundamentalís“*. Leuven: Peeters publishers, 2001. ISBN 978-90-4291-031-7.

CAMPO IBÁÑEZ, M. Derecho a la intimidad y recurso a la psicología en el proceso de admisión y formación de los candidatos al sacerdocio. Comentario canónico al documento de la Congregación para la educación católica „Orientaciones para el uso de las competencias de la psicología en la admisión y formación de los candidatos al sacerdocio“. In: *Estudios Eclesiásticos* 89 (2014), č. 351. ISSN 0210-1610.

HERVADA, J. *Elementos de Derecho Constitucional Canónico*. Pamplona 1987. ISBN 84-3130-992-X.

INGELS, G. Protecting the right of privacy when examining issues affecting the life and ministry of clerics and religious. In: *Studia Canonica* 34 (2000). ISSN 0039-310X.

LÓPEZ AZPITARTE, E. *Ética y Vida. Desafíos actuales*. Madrid 1990. ISBN 978-84-2851-344-9.

MANTARAS RUIZ-BERDEJO, F. *Discernimiento vocacional y derecho a la intimidad en el candidato al presbiterado diocesano*. Rím: Editrice Pontificia Università Gregoriana, 2005. ISBN 88-7839-019-4.

MARCOZZI, V. Indagini psicologiche e diritti della persona. In: *La Civiltà Cattolica* 127 (1976). ISSN 0242-6056.

MARCOZZI, V. Il diritto alla propria intimità nel nuovo Codice. In: *La Civiltà Cattolica* 134 (1983). ISSN 0009-8167.

MORENO DÍAZ, J.M. Los derechos humanos en el Código de Derecho Canónico. In: *Miscelánea Comillas* 67 (2009). ISSN 0210-9522.

OTADUY, J., VIANA, A., SEDANO, J. *Diccionario General de Derecho Canónico*, vol. I. Navarra: Cizur Menor, 2012. ISBN 978-84-9014-174-8.

Right to privacy of candidate for the priesthood and exceptional presence of psychological evaluations in proceeding of priestly formation

Summary

Right to privacy of candidate for the priesthood is a human right recognized by the international law. Church guarantees this human right for every believer in can. 220 Code of Canon Law 1983. Particular attention is dedicated to guarantee of right to privacy of candidates for the priesthood in document of the Congregation for the Catholic Education „Guidelines for the use of psychology in the admission and formation of candidates for the priesthood“. This document regulates relationship between common good of the Catholic Church, which is trying to know at best psychological ability of candidate to fulfil of duties arising from priestly vocation, whereby Church employs also psychology, and private good of single candidate,

concretely in respecting of his privacy, because psychological testing presents invasion in the privacy of person.

In this brief article we would like primarily to analyse the human right to privacy, then to describe justness of reasons entitling the Church to invade privacy of candidate for the priesthood. Canon law accentuates high level of respect for freedom of candidate and emphasizes obligation of candidate's agreement for fulfilment of any psychological evaluation regarding him.

Key words: *Church – candidate for the priesthood – privacy – superiors of seminary – psychology – recognition – order – agreement.*

JUDr. ICDr. Jozef Kemp, PhD.
Comenius University in Bratislava
Faculty of Roman Catholic Theology of Sts.
Cyril and Methodius
Department of Canon Law

PRAX KATECHUMENÁTU VO FARNOSTIACH ŽILINSKEJ DIECÉZY

Jozef Možiešik

Abstrakt

Príspevok sa venuje analýze foriem a obsahov katechumenátnej formácie vo farnostiach Žilinskej diecézy v jednotlivých etapách (predkatechumenát, katechumenát, obdobie očitovania a posväcovania, obdobie mystagógie). Každá časť obsahuje popis praxe, kritický rozbor a porovnanie s úlohami, ktoré pre danú etapu stanovuje Cirkev.

Kľúčové slová: katechumenát – katechumen – mystagógia – liturgia

ÚVOD

Cirkev v staroveku ustanovila a na základe požiadavky posledného koncilu obnovila katechumenát ako prípravu pre tých, ktorí sa túžia prijatím iniciačných sviatostí stať kresťanmi. V ňom sa realizuje špecifická formácia, ktorá dospelého konvertitu privádza na veľkonočnú vigíliu ku krstnému vyznaniu viery. Katechéza v rámci katechumenátu je úzko spätá s kresťanským spoločenstvom a od okamihu vstupu do katechumenátu Cirkev obklopuje katechumenov ako svojich láskou a starostlivosťou. Kresťanské spoločenstvo má kandidátov a katechumenov podporovať cez celý čas uvádzania, počas predkatechumenátu, v katechumenáte i v období mystagógie.¹

Zámerom tohto článku ponúknuť analýzu foriem a obsahov katechumenátnej praxe vo farnostiach Žilinskej diecézy. V prvej časti ponúkam charakteristiku problematiky v kontexte farností Žilinskej diecézy, v nasledujúcich priblížim prax prípravy katechumenov v diecéze v jednotlivých etapách (predkatechumenát, katechumenát, obdobie očitovania a posväcovania, obdobie mystagógie), ako ich rozlišuje Obrad uvedenia dospelých do kresťanského života. Krátko sú-

¹ KONGREGÁCIA PRE KLÉRUS. *Všeobecné direktórium pre katechizáciu*. Trnava: SSV, 1999, čl. 256. Ďalej len VDK.

stredím pozornosť aj na samotné slávenie a na otázku protagonistov katechumenátu. Každá časť obsahuje opis praxe, kritický rozbor a porovnanie s úlohami, ktoré pre danú etapu stanovuje Cirkev.

CHARAKTERISTIKA PROBLEMATIKY

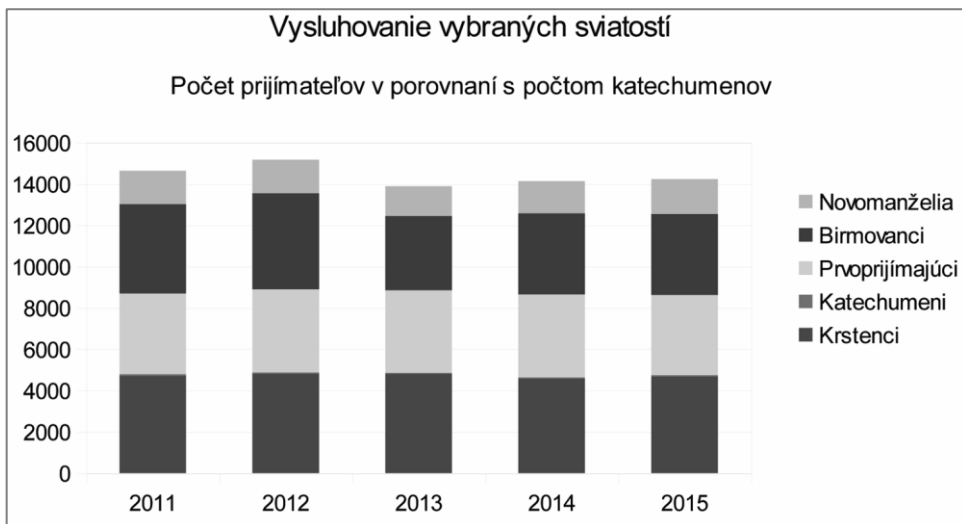
Každoročne sa vo farnostiach Žilinskej diecézy pripravuje na prijatie iniciačných sviatostí priemerne 60 dospelých katechumenov a sviatosť krstu sa vysluhuje 54 krstencom vo veku 14 a viac rokov. Z nich približne pätina (výlučne dospelí katechumeni) prijíma iniciačné sviatosti v katedrálom chráme v Žiline počas slávenia veľkonočnej vigílie diecéznym biskupom. Príprava katechumenov sa koná priemerne v 24 zo 109 farností. Sedem farností pripravovalo katechumenov v sledovanom období každoročne. Celkovo 13 farností zabezpečuje približne 70 % prípravy všetkých katechumenov, zvyšných 30 % pripadá na 40 farností s 1 – 2 katechumenmi za 6 rokov.²

Z uvedených čísel by sa mohlo zdať, že katechumenát dospelých je skôr okrajovou a nedôležitou záležitosťou, najmä ak počty katechumenov porovnáme s takmer 4500 krstami novorodencov, 4000 prvými prijímaniami alebo s 3900 birmovaniami ročne (Cenzus 2011 – 2015). Takýto záver by však bol veľmi povrchný. Jednak preto že i jediný katechumen je dostatočným dôvodom pre existenciu katechumenátu, jednak preto, že krstný katechumenát dospelých je vzorom každej katechézy (VDK 59) a typickým miestom katechizácie (VDK 256).

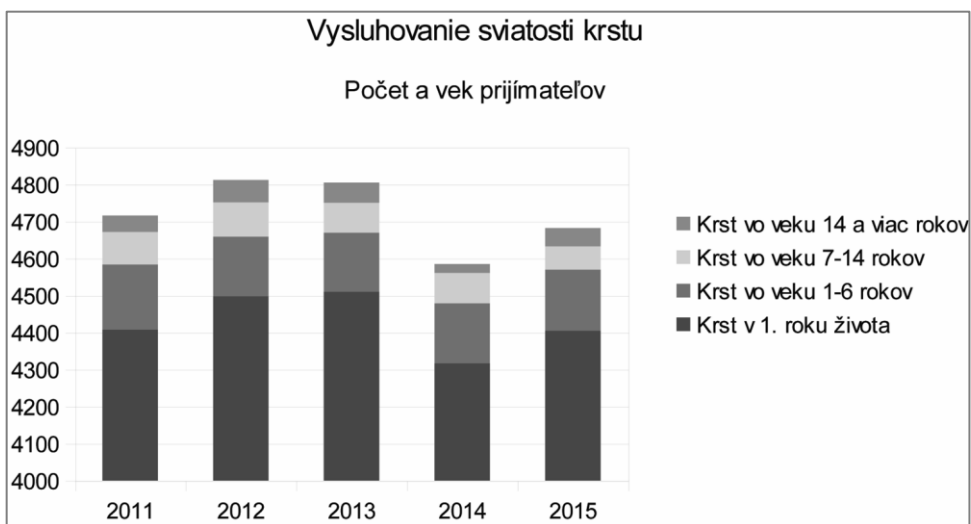
Na získanie informácií o formách a obsahoch praxe katechumenátu v diecéze boli použité metódy kvantitatívneho výskumu (dotazník). Súbor respondentov bol určený na základe údajov o počte katechumenov v jednotlivých farnostiach v rokoch 2011 – 2015, pri zohľadnení prekladov farárov a administrátorov farností. Elektronický dotazník bol zaslaný 22 respondentom, z nich 12 odpovedalo na predložené otázky. Získané informácie boli doplnené údajmi z kvalitatívneho výskumu, interview piatimi vybraným respondentmi.

Najväčší podiel na príprave katechumenov majú každoročne žilinské farnosti (Žilina – mesto, Žilina – Vlčince, Žilina – Solinky) a prímestská farnosť Višňové. Za nimi nasledujú metské farnosti Martinského dekanátu (Martin – mesto, Martin – Sever, Vrútky) a farnosti Považská Bystrica a Považská Bystrica – Rozkvet. Relatívne často alebo vo väčších počtoch pripravujú katechumenov aj v Kysuckom Novom Meste, Púchove a Dubnici Nad Váhom (Cenzus 2011 – 2015).

² RÍMSKOKATOLÍCKA CIRKEV ŽILINSKÁ DIECÉZA. *Cenzus 2011-2015. Podklady pre Annuario Pontificio a Ročný výkaz o Cirkvi a náboženskej spoločnosti MK SR*. Strojopis. Ďalej len Cenzus.

Graf 1

Graf 2

Okrem údajov z týchto farností, v ktorých sa pripravujú katechumeni takmer každoročne a kvôli dlhodobej skúsenosti majú ich informácie dôležitú výpovednú hodnotu, sa opieram aj o údaje z farností, v ktorých sa katechumenát realizuje len zriedka alebo má individuálnu formu.

Pomerne dobre je v posledných rokoch zorganizovaná príprava katechumenov v Žiline. Katechumenát trvá približne dva roky a v jeho realizácii sa striedajú dve najväčšie farnosti Žilina – mesto a Žilina – Vlčince. Ostatné farnosti využívajú ich službu a posielajú svojich katechumenov na prípravu do jednej z nich, alebo realizujú vlastnú skrátenu, väčšinou individuálnu prípravu. Samostatnú dvojročnú prípravu katechumenov pre svojich farníkov ponúka sídlisková farnosť Žilina – Solinky. Treba zdôrazniť, že tieto farnosti ponúkajú prípravný program len pre katechumenov, kým spoločná príprava v ostatných farnostiach sa koná v zmiešaných skupinkách spolu s dospelými, ktorí sa pripravujú na birmovanie.

V krstnom katechumenáte sa formácia rozvíja v štyroch etapách: 1) predkatechumenát, ktorý charakterizuje prvá evanjelizácia kvôli obráteniu a vysvetleniu kerigmy prvého ohlasovania; 2) vlastný katechumenát, zameraný na katechézu; 3) obdobie očisťovania a osvecovania, ktoré je intenzívnejšou prípravou na sviatosti kresťanskej iniciácie a 4) etapa mystagógie, charakterizovaná skúsenosťou zo sviatostí a zo vstupu do spoločenstva. Pre každý stupeň má byť k dispozícii vhodná katechéza. Tak prvotná viera, podnietená Božou milosťou a rozvíjaná pôsobením Cirkvi, prechádza procesom dozrievania (VDK 88). Rozvrhnutie nasledujúcej analýzy bude sledovať tú istú štruktúru.

PREDKATECHUMENÁT

Obrad uvedenia dospelých do kresťanského života zdôrazňuje tri aspekty predkatechumenátu. Je to obdobie evanjelizácie, v ktorom sa „s dôverou a vytrvalo ohlasuje živý Boh a ten, ktorého on poslal na spásu všetkých, Ježiš Kristus.“³ Ovocím evanjelizácie je viera a počiatkové obrátenie, sprevádzané naliehavým pocitom potreby zanechať hriech a prikloniť sa k tajomstvu Božej lásky (OICA 10). Druhým aspektom je prijatie priaznivcov, teda sympatizujúcich, ktorí síce ešte celkom neveria, ale už ku kresťanskej viere prejavujú náklonnosť. Konečne tretím aspektom tohto obdobia je modlitbová podpora, ktorú majú duchovní pastieri sympatizujúcim poskytnúť (OICA 12-13).

Týmto aspektom zodpovedajú úlohy, ktorých protagonistami sú katechéti, diakonie, kňazi i laici: primeraným spôsobom vysvetľovať evanjelium (evanjelizácia), byť nápomocní pri očisťovaní a ujasňovaní úmyslu spolupracovať s Božou milosťou (skúmanie, modlitbová podpora) a napomáhať čím užším kontaktom s kresťanskými rodinami a spoločenstvami (prijatie).

Z výsledkov prieskumu je zrejmé, že evanjelizačný aspekt zostáva nedocenený a nie je dostatočne skúmaná ani skutočnosť, či budúci katechumeni vôbec prešli základnou evanjelizáciou, respektíve či malo evanjelizačné úsilie Cirkvi

³ *Obrad uvedenia dospelých do kresťanského života*. Trnava: SSV, 1993, čl. 9. Ďalej len OICA.

vplyv na rozhodnutie prijať krst. Osobná skúsenosť sympatizujúcich so životom kresťanov vo farnosti sa vo všeobecnosti považuje za dostačujúcu. V troch farnostiach ponúkajú ako súčasť druhej etapy niektorý z evanjelizačných kurzov (kurz Filip, Alfa alebo Objav Krista). Zvlášť posledné dva spomínané sú bohaté po obsahovej stránke a zároveň sa realizujú prítlačlivou formou. Účastník je opätovne pozývaný k prijatiu Krista a k rozhodnutiu pre život s ním ako jeho učeník v Katolíckej Cirkvi (Objav Krista).

Čo sa týka dôvodov pre vstup do katechumenátu, respondenti uvádzajú širokú škálu motívov, vedúcich k rozhodnutiu prijať krst. Prevládajú pragmatické motívy (sobáš v kostole, možnosť byť krstným rodičom), no nechýbajú ani svedectvá o úprimnom prvotnom obrátení. Zodpovední za prípravu katechumenov zväčša priznávajú, že prvotnú motiváciu hlbšie neskúmali (OICA 7).

Obrad uvedenia dospelých do kresťanského života odporúča, aby sa prvé prijatie sympatizujúcich konalo počas „zhromaždenia alebo stretnutia miestneho spoločenstva, pričom sa má vytvoriť ovzdušie priateľstva a dialógu“ (OICA 12). Sympatizujúceho má pre predstaviť kňazovi jeho priateľ alebo niekto z kresťanského spoločenstva. Prijatie touto formou sa koná vo farnosti Vrútky, okrem sympatizujúceho je prítomné malé spoločenstvo, vrátane jeho priateľov a známych. Ostatní respondenti uvádzajú jednoduché prijatie kňazom pri individuálnom pohovore. V žilinských farnostiach to niektorí zdôvodňujú faktom, že sympatizanti v skutočnosti nepatria do farnosti, v ktorej sa príprava realizuje.

KATECHUMENÁT

Druhá etapa sa začína vstupom do katechumenátu a končí dňom vyvolenia. Môže trvať aj niekoľko rokov a má obsahovať katechézu s príslušnými obradmi (OICA 7). Odporúča sa, aby bola katechéza rozvrhnutá na stupne, neporušene podávaná kňazmi, diakonmi, katechétmi či inými laikmi. Zároveň má rešpektovať obdobia liturgického roku a čo do formy má byť založená na slávení liturgie slova. Úloha katechézy v tomto období je charakterizovaná v troch oblastiach ako oboznámenie sa s obsahom viery (články viery), morálky (desatoro) a privádzanie k dôvernému poznaniu tajomstva spásy (OICA 19). Inšpiráciou má byť patristická koncepcia vlastnej katechumenátnej formácie. Tá sa uskutočňovala „prostredníctvom biblickej katechézy, zameranej na vyrozprávanie dejín spásy; bezprostredná príprava na krst pomocou náukovej katechézy, ktorá vysvetľovala práve odovzdané Krédo a Otčenáš s ich morálnym obsahom; etapa, ktorá nasledovala po sviatostiach uvádzania do kresťanského života – mystagogickej katechézy, ktorá pomáhala osvojiť si tieto sviatosti a začleniť sa do spoločenstva“ (VDK 89).

vost'ou. Treba však zdôrazniť, že veľká časť katechumenov sa pripravuje na krst vo veľkých mestských farnostiach, často bez reálnej väzby na ne. Je preto možné, že svoj kresťanský život prežívajú v iných farnostiach a spoločenstvách.

PROTAGONISTI PRÍPRAVY

Až na tri výnimky je podľa odpovedí respondentov protagonistom (väčšinou jediným) farár. Ak má farnosť kaplána, príprava katechumenov leží na jeho pleciach. V jednej farnosti je organizáciou katechumenátu poverený diakon, v dvoch táto úloha pripadla katechétom.

Ak zoberieme do úvahy malý počet katechumenov a pomerne časté preklady kňazov, je zrejmé (a respondenti tento fakt potvrdzujú), že prípravu realizujú zväčša kňazi bez akejkoľvek predchádzajúcej skúsenosti s katechumenátom. Pri dvojročnom katechumenáte sa stáva, že prípravu z dôsledku zmeny dispozícií postupne vedú viacerí kňazi. To by si vyžadovalo precízne plánovanie celého katechumenátu, vrátane tém a cieľov jednotlivých katechéz. Žiaľ zodpovedným za prípravu na takýto prístup väčšinou chýba skúsenosť, a keď ju konečne nadobudnú, je málo pravdepodobné, že ešte budú viesť v blízkych rokoch skupinu katechumenov.

Istú nádej budí model, v ktorom je obsahová časť katechumenátu zverená starostlivosti katechéty, žijúceho vo farnosti. Aj tu však môžeme a máme ísť ďalej. Konciloví otcovia pripomínajú, že „kresťanské zasväcovanie počas katechumenátu nemá byť dielom iba samých katechétovej alebo kňazov, ale celého spoločenstva veriacich, zvlášť však krstných rodičov, aby katechumeni hneď od začiatku pociťovali svoju príslušnosť k Božiemu ľudu“ (AG 14). Podrobný zoznam protagonistov katechumenátu uvádza obrad uvedenia dospelých do kresťanského života, keď pripomína úlohy ručiteľov, krstných rodičov, biskupa, kňazov, diakonov a katechistov (OICA 41-48).

ZÁVER

Napriek tomu, že podiel dospelých krstencov tvorí len asi 0,5 % z počtu všetkých pokrstených v posledných šiestich rokoch v Žilinskej diecéze, čo by mohlo zväzdať k istej bagatelizácii, možno badať u duchovných pastierov úprimný záujem a snahu o zodpovedný prístup ku katechumenátu. S typmi nedostatkov, aké odhaľuje aj tento článok, sa koniec koncov stretávame aj v ostatných oblastiach pastorácie. V prípade katechumenátu sú výraznejšie, jednak z dôvodu chýbajúcich skúseností, jednak z nedostatku vhodných katechetických pomôcok.

V zmysle predchádzajúcich úvah sa zdá, že v prípade prípravy katechumenov v Žilinskej diecéze sa bude potrebné zvlášť sústrediť na nasledovné oblasti:

1. Systematickosť – zodpovedným za prípravu katechumenov by určite pomohol materiál, zahŕňajúci prehľadný časový harmonogram jednotlivých etáp spolu so základnými tematickými okruhmi katechéz a príslušnými liturgickými sláveniami.
2. Formácia – Katechizmus katolíckej cirkvi používa výraz „formácia katechumenov“ ako synonymum pre termín „katechumenát“ (KKC 1248). Informácie musia byť v katechézach odovzdávané takým spôsobom, aby priamo viedli k hlbšej zrelosti katechizovaných.
3. Hodnotenie – pre osobný rast každého je nevyhnutný aj rozmer hodnotenia. Ak absentuje, katechumen je ochudobňovaný tak o poznanie toho, čo potrebuje byť jeho živote posilnené alebo uzdravené, ako i prostriedky milosti, ktoré mu môže Cirkev ponúknuť.
4. Zapojenie farnosti – realizácia katechumenátu si vyžaduje angažovanie všetkých členov farnosti. A to nie len z praktických dôvodov. Hoci reálne nemáme také povedomie, my sami (ručitelia, krstní rodičia, biskupi, kňazi, diakoni, katechéti...) sa potrebujeme pre náš vlastný rast deliť so svojou vierou.
5. Liturgický kontext – liturgické slávenia počas katechumenátu nemajú charakter nejakých aktivít na spestrenie života vo farnosti. Cirkev reálne vlastní nadprirodzené prostriedky, ktoré katechumeni v jednotlivých etapách prípravy potrebujú. Je chvályhodné, ak ich pastieri Cirkvi v dôvere v ich moc katechumenom ponúkajú.

Zoznam použitej literatúry

DRUHÝ Vatikánsky koncil. Ad Gentes. In: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*. Trnava: SSV, 2008. ISBN 80-7162-738-8.

JÁN PAVOL II. *Catechesi tradendae*. Bratislava: Saleziánske katechetické stredisko, 1993.

Katechizmus katolíckej cirkvi. Trnava: SSV, 1999. ISBN 80-7162-259-1.

KONGREGÁCIA PRE KLÉRUS. *Všeobecné direktórium pre katechizáciu*. Trnava: SSV, 1999. ISBN 80-7162-264-8.

Obrad uvedenia dospelých do kresťanského života. Trnava: SSV, 1993.

RÍMSKOKATOLÍCKA CIRKEV ŽILINSKÁ DIECÉZA. *Cenzus 2011-2015. Podklady pre Annuario Pontificio a Ročný výkaz o Cirkvi a náboženskej spoločnosti MK SR*. Strojopis.

The Practice of the Catechumenate in the Parishes of the Diocese of Žilina **Summary**

The article deals with the analysis of forms and contents of catechumenal formation in parishes of the Diocese of Žilina in (its) particular stages (Precatechumenate, Catechumenate, the period of Purification and Enlightenment, the period of Mystagogy).

Each section contains a description of the practice, critical analysis and comparison with the tasks determined for a given stage by the Church.

Keywords: *catechumenate – catechumen – mystagogy – liturgy*

Mgr. Jozef Možiešik
Comenius University in Bratislava
Roman Catholic Faculty of Theology Come-
nius University in Bratislava.
Department of Catechetics and Pedagogy

K NIŽNÉ RECENZIE

KRUPA, Jozef. *Katolícka cirkev a ekumenizmus po Druhom vatikánskom koncile. Výskum stavu ekumenického dialógu z pohľadu dokumentov Magistéria*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2017. 104 s. ISBN 978-80-223-4064-9.

Anton Adam

Katolícka cirkev počas svojej histórie neustále pripomína slová Ježiša Krista, ktoré odznali ako prosba jednoty: „aby boli jedno...“ (porov. Jn 17,20-21). Magistérium Katolíckej cirkvi v minulosti, ale najmä po Druhom vatikánskom koncile predstavilo niekoľko významných dokumentov v oblasti ekumenického snaženia, v ktorých kontextuálne nadväzuje na iniciatívy Druhého vatikánskeho koncilu. Nie je to však iba rovina teologicko-verbálna, na ktorej sa rozvíjajú predmetné aktivity, ale aj rovina pastorálno-praktická, na ktorej sa rozvíja personálny vzťah medzi predstaviteľmi Katolíckej cirkvi na strane jednej a predstaviteľmi iných vierovyznaní, ale aj náboženstiev na strane druhej. Ekumenické snaženie je širokospektrálne a zasahuje významnou mierou aj do oblasti vierouky Katolíckej cirkvi, ktorá permanentne predstavuje svoju doktrínu. Je jasné, že súčasný stav ekumenického snaženia sa môže v rovine teologicko-doktrínalnej rozvíjať iba vo vymedzenej miere, avšak zásadným spôsobom sa stáva charakteristickým v rovine medzináboženského dialógu, vychádzajúc z antropologického prístupu.

Ak sa predstavitelia jednotlivých náboženských denominácií majú zísť v otvorenom dialógu k hľadaniu jednoty, je dôležité – ba priam nevyhnutné, aby nielen navzájom poznali špecifiká tej-ktorej doktríny, ale aby sa vedeli navzájom akceptovať v rôznorodosti názorov, či noriem, ktoré sa síce v dialógu neodstraňujú, ale je možné o nich diskutovať.

Profesor Krupa, prednášajúci na Teologickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave predstavuje monografiu pt. „Katolícka cirkev a ekumenizmus po Druhom vatikánskom koncile.“ Podnadpis „Výskum stavu ekumenického dialógu z pohľadu dokumentov Magistéria“ špecifikuje oblasť jeho výskumu a odborná čitateľská verejnosť sa môže orientovať v skúmanej problematike v línii: ekumenizmus – Učiteľský úrad Katolíckej cirkvi.

Zámer autora je zrejmy aj zo samotnej štruktúry predloženej monografie. Na všeobecné informácie, približujúce ekumenizmus, nadväzujú dokumenty Druhého vatikán-

skeho koncilu v tejto problematike s následnou analýzou pokoncilových dokumentov tejto témy s prienikom do Katechizmu Katolíckej cirkvi ako aj Kódexov kánonického práva Katolíckej cirkvi. Chronologicky zoradené spisy pokoncilových pápežov a ich stručná analýza s dôrazom na zásadné atribúty ekumenického snaženia tak v rovine doktrínalnej, ako aj personálnych vzťahov, oboznamujú čitateľa s iniciatívami, ktoré napomáhajú jednotu, ale aj vzájomné rešpektovanie sa kresťanských spoločností.

Autor dáva široký priestor ekumenickej problematike v analýze dôležitého, avšak málo poznanému dokumentu pt. „Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme.“ Táto časť môže byť nazvaná faktografická, v ktorej nachádzame textovú štruktúru citovaného textu z predmetného dokumentu s minimálnym komentárom.

Posledná časť práce sa venuje rozličným aspektom ekumenického snaženia v kontexte postojov predstaviteľov protestantských cirkví.

Spracovaný text predstavuje kvalitne spracovanú monografiu ekumenického zamerania. Štruktúra a šírka predstavenej problematiky svedčia o dôslednej analytickej práci s komparatívnym výstupom. Práca je kvalitným výstupom pre odborníkov, ktorí sa permanentne venujú ekumenickým aktivitám, môže slúžiť rovnako ako materiál na štúdium a rozšírenie obzorov v danej téme a v neposlednej miere vstupuje do priestoru teologického bádania ako práca, ktorú naša odborná verejnosť potrebuje, aby sa vyplnilo vákuum, ktoré bolo spôsobené náročnosťou témy a nebezpečenstvom istej teologicko-doktrínalnej konfrontácie. Prof. Krupa s dôrazom na Magistérium Katolíckej cirkvi a akceptovaním jej autority aj v osobách pápežov pokoncilového obdobia zadosťučinil potrebe predstaviť ekumenizmus Katolíckej cirkvi ako progresívne smerovanie k naplneniu Kristovho slova: „Aby všetci jedno boli...“

Pre doplnenie niektorých aspektov skúmanej problematiky mohol autor:

Zväziť používanie skrátenej verzie: *II. vatík. koncil* (napr. na str. 17, 53, 79, 88) a nahradenie plným znením: *Druhý vatikánsky koncil*.

Aj v ďalších podobných skrátených formách, napr.: *katol. stanovisk; Katol. cirkvi; Katechizme Katol. cirkvi* (napr. na str. 17); *cirk. spoločností* (napr. na str. 15) použiť plné znenie.

Tvar: *V I. kapitole* (napr. na str. 17, 26) považujem za vhodné nahradiť: v prvej kapitole.... Podobným spôsobom mohol upraviť znenie aj v ďalších podobných prípadoch.

Autor mohol vložiť krátku informáciu (krátky objasňujúci text – 3-4 riadky) za tituly niektorých kapitol, aby sa čitateľ ľahšie orientoval v nasledujúcich podkapitolách. Ide o kapitoly: 3. *Druhý vatikánsky koncil o ekumenizme* (str. 13); 5. *Pápeži o ekumenizme* (str. 25); 6. *Vyjadrenia Kongregácie pre učenie viery na ekumenické témy* (str. 42)

Téma ekumenizmu nie je výhradne teologická; je to aj téma praktického prístupu k otázkam viery, ktorú jednotlivci prežíva v pluralite mnohých názorov a životných postojov v dotyku s inými náboženskými spoločnosťami. Snaha budovania jednoty ostáva snahou o autentické spojenie s Kristom v spoločnosti Cirkvi.

Vzhľadom na aktuálnosť spracovanej problematiky odporúčam prácu prof. Krupu, aby si našla široký okruh čitateľov, a to nielen v katolíckych kruhoch, ale aj v mnohých kresťanských spoločnostiach, ktorým téma ekumenizmu je rovnako blízka.

CHABADA, Michal. Kapitoly z dejín stredovekej filozofie. III. Arabská a židovská stredoveká filozofia. Bratislava: Univerzita Komenského, 2016. ISBN 978-80-223-4169-1.

Oľga Gavendová

Podľa českého filozofa Jana Patočku „história nie je pohľad, ale zodpovednosť“. Neslúži len na rozšírenie obzoru, ale na to, aby sme sa z nej poučili v prítomnosti, aby sme mohli zodpovedne rozhodovať a konať. Práve v čase, keď sa európska spoločnosť stretá s príchodom utečencov z arabských a moslimských krajín a tým aj s príchodom iného myslenia, sa nám do rúk dostáva ďalšia, už tretia časť vysokoškolskej učebnice Michala Chabada *Kapitoly z dejín stredovekej filozofie*, ktorá sa venuje arabskej a židovskej stredovekej filozofii. Sprístupňuje myslenie, ktoré je väčšine ľudí cudzie, napriek tomu zohralo veľmi dôležitú úlohu pri formovaní scholastiky, nakoľko vďaka nemu sa do Európy dostalo dielo a myslenie Aristotela.

V prvej kapitole autor približuje miesto filozofie v islamsko-arabskom prostredí. Hneď v označení sa naráža na problém, lebo ak by sa zvolilo označenie „islamská filozofia“, je potrebné vylúčiť autorov, ktorí islamskú ortodoxiu kritizovali alebo jej odporovali. Ak by sa zvolilo označenie „arabská filozofia“, bolo by treba vylúčiť autorov s nearabským pôvodom (napr. Al-Ghazzálí sa narodil v Perzii). Napriek limitom si Chabada zvolil označenie „arabská filozofia“, lebo najlepšie vystihuje komplexnosť a mnohvrstvnosť tohto obdobia dejín filozofie (s. 7). Autor približuje prepojenie arabskej filozofie na antiku, ale aj jej stret s Koránom a s islamom. Arabskú filozofiu je možné členiť chronologicky na tri fázy: 1. fáza predstavuje založenie a rozkvet filozofie v islamskom svete (8.-14. storočie), 2. fáza je skôr prechodná a viac-menej kritická k prvej fáze (14. – 19. storočie) a 3. fáza je poznačená dôsledkami koloniálneho myslenia (19. – 21. storočie). Autor v ďalšom texte publikácie sleduje geografické rozdelenie a to na východnú arabskú filozofiu, teda územie dnešného Iraku, Iránu a centrálnej Ázie, ktorej sa venuje v 2. kapitole a západnú arabskú filozofiu, teda územie dnešného Španielska, ktorej sa venuje v 3. kapitole.

V 4. kapitole píše o arabskej prírodnej vede. Arabskí prírodovedci prispeli na rozvoj niektorých prírodných odborov a nielen to: priniesli niektoré originálne návrhy a teórie: napr. Al-Chwárizmí vytvoril metódy na zvládnutie komplikovaných výpočtových operácií, napr. mocniny, rovnice; optik Al-Haitham vytvoril prvú „camera obscura“, vďaka čomu vysvetlil proces videnia v oku; Al-Birúní ako prvý zhotovil prístroj na určovanie hustoty kvapalín. Predmetom 5. kapitoly je arabská filozofia neskorého stre-

doveku, ktorá je vlastne reakciou na myslenie „veľkých systémov“, najmä na myslenie Avicenu. Židovskej filozofii sa autor venuje v 6. kapitole. Táto filozofia sa rozvíjala jednak v islamskom prostredí Východu i Západu (Španielsko), ale aj v latinskom kresťanskom Západe. Tým, že židovskí filozofi robili preklady z arabčiny do hebrejčiny a následne do latinčiny, spoznali nielen Aristotela, ale aj myslenie arabských filozofov a celé toto myslenie sprístupnili latinsky hovoriacemu prostrediu. V závere autor uvádza aj prehľad prekladov diel arabských a židovských filozofov do slovenčiny a češtiny, čo čitateľovi uľahčuje prácu, ak chce siahnuť priamo k prameňom.

Recenzovaná vysokoškolská učebnica je cennou aj tým, že autor v nej okrem základných informácií ponúka aj širšie politické či kultúrne súvislosti, ktoré vždy vplyvajú aj na rozvoj myslenia. Všetkým, ktorým sa dostane do rúk, ponúka veľa užitočných a zaujímavých informácií.

COLLINS, Gregory. *Meeting Christ in His Mysteries. A benedictine Vision of the Spiritual Life*. Liturgical Press, 2011. 381 s. ISBN 978-08-146-3372-4.

Attila Nemes

Aký je význam pojmov: *mystérium*, *mystika*, *mysticismus*? Aký obsah stojí za týmito vyjadreniami v kontexte kresťanského myslenia? Aké miesto nachádzajú v teologickom myslení a bádani? Na tieto otázky odpovedá írsky benediktín, Gregory Collins OSB, vo svojej publikácii „*Meeting Christ in His Mysteries. A benedictine Vision of the Spiritual Life*“, ktorá uzrela svetlo sveta vo vydavateľstve *Liturgical Press*.

Autor knihy sa narodil v roku 1960 a je členom opátstva Glenstal. Je odborníkom aj ortodoxnej teológie, ktorej sa tiež venuje vo svojich teologických výstupoch. Gregory stál na čele opátstva, neskôr pôsobil ako riaditeľ Inštitútu monastických štúdií na Pápežskej univerzite svätého Anselma. Od roku 2011 je predstaveným opátstva Dormitio v Jeruzaleme. Je skúseným exercitátorom, členom redakčnej rady publikácie *The Glenstal Book of Daily Prayer* a tiež autorom bestselleru *Glenstal Book of Icons*.

Írsky benediktín sa pripája k tendenciám teologickej liturgie, na základe ktorej je liturgia prameňom a ohraničujúcou normou teologického myslenia. Venuje sa pravdivému a skutočnému predstaveniu témy mystiky, tak ako je to vlastné teologickému bádaniu. Ohraničuje pojmy mystika a mysticismus, ktoré sa neraz zamiňajú a tak sa stáva, že v kníhkupectvách nachádzame na jednom mieste dielo Terézie Avilskej s dielom, ktoré nemá nič spoločné s problematikou mystiky. Stáva sa, že mnohé oblasti si uzurpujú právo používať výraz mystika a práve preto autor podáva teologické vysvetlenie obsahu tohto pojmu. Opiera sa o liturgiu rímskeho rítu, ktorú Cirkev slávi po uskutočnení liturgickej reformy Druhého vatikánskeho koncilu.

Dielo benediktínskeho mnícha je členené na šesť kapitol. Pre autora je relevantné, aby poukázal na prítomnosť Božieho mystéria vo svete ako aj na rôzne formy tejto prítomnosti. Pre ozrejmienie tejto skutočnosti volí chronologickú metódu, teda poukazuje na prítomnosť Božieho tajomstva cez jednotlivé úseky dejín spásy. Takýmto spôsobom prechádza k podstatnej myšlienke, ktorou chce prispieť do vedeckého bádania v oblasti kresťanskej spirituality a liturgiky a tým je práve *Kristovo mystérium*, ktoré pozýva človeka na jednotu s Bohom. Táto jednota sa realizuje cez sviatosti Cirkvi a v konečnom dôsledku je slávená tajomstvom liturgie. Na mnohých miestach knihy sa čitateľ dočíta, že liturgická modlitba sa môže považovať za privilegovanú sféru, v ktorej je možné zakúsiť Božiu prítomnosť v Duchu Svätom a rovnako, že ju človek zakúša v aktuálnej prítomnosti doby.

Gregory Collins v diele *Meeting Christ in His Mysteries. A benedictine Vision of the Spiritual Life*, predstavuje čitateľovi, že skutočnosti zapísané vo Svätom písme a vyjadrené v tajomstve liturgie, môžu byť pevným základom takej spirituality, ktorá nachádza svoj prameň v liturgii Cirkvi, je možné ju zažiť v hĺbke duše a má dosah na každodenný život človeka.

Treba oceniť, že autor nachádza teologické prieniky v kresťanskej spiritualite a liturgie Cirkvi. Prínosom diela je, že jednoduchým, ale zároveň hlbokým spôsobom poukazuje na vzťah medzi Kristovým mystériom a univerzom, ale hlavne na vzťah Kristovho mystéria a sviatostí, liturgie, Svätého písma, osobnej modlitby, ikonografie. Osobitne treba vyzdvihnúť, že autor kladie dôraz na ekumenizmus a poukazuje aj na príspevok protestantskej teológie.

Napriek tomu, že predmetné knižné dielo nie je dostupné v slovenčine, môže byť zaujímavou pomôckou či inšpiráciou pre odborníkov v oblasti spirituálnej teológie a liturgie.

**KRUPA, J. *Vieroučný výskum textov paleokresťanskej Tradície.*
Bratislava: Univerzita Komenského 2015. 222 s.
ISBN 978-80-223-3798-4.**

Ivan Ružička

Vedecký výskum, ktorý autor ponúkol vo svojej publikácii zachytáva podrobným spôsobom vieroučné texty paleokresťanskej Tradície, čerpajúc zo spisov druhých čítaní Posvätných čítaní Liturgie hodín.

Autor rozdelil dielo v rozsahu 222 strán do dvoch základných tematických okruhov: Tradícia ako prameň Božieho zjavenia a Texty predstaviteľov Tradície. V jasnej vzájomnej návaznosti i jednotlivých podkapitol podáva systematickým a jasným spôsobom výklad týchto tém. Autor si daným výskumom za svoj cieľ stanovil: 1) preskúmanie postoja k spisom paleokresťanskej Tradície katolíkov a protestantov, 2) zhodnotenie reflexie

teologických fakúlt, vzhľadom na dôležitosť Tradície v rozvrhu hodín a študijnom pláne, 3) zistenie úhrnného počtu zastúpenia autorov a jednotlivých vieroučných tém, 4) rozbor a usporiadanie textov paleokresťanskej Tradície druhých čítaní v Posvätených čítaniach Liturgie hodín do jednotlivých traktátov dogmatickej teológie podľa príslušných tém, čomu autor venoval osobitnú pozornosť.

Autor prof. ThDr. Jozef Krupa, PhD. – významná akademická osobnosť na teologickej fakulte v Bratislave, predložil sumár bádania, ktorý čiastkovo publikoval v predchádzajúcich rokoch v dvoch iných knihách. Súhrnnou prácou najnovšie prezentuje dielo, ktoré nezodpovedá iba intelektuálnym a vedeckým očakávaniam a kritériám, ale je zároveň koncipované ako praktická pomôcka pre študentov, zahŕňajúca v sebe významný interdisciplinárny rozmer.

Analytickou, syntetickou a komparatívnou metódou spracovával dané texty druhých čítaní Liturgie hodín na posvätenie času ako i texty Tradície z iných diel. Prínosom tohto diela je ozrejenie prijímania textov, teda relevantnosť Tradície tak v ortodoxnom, katolíckom ako i protestantskom prostredí, čo je kladným podnetom v možnom ekumenickom dialógu.

Zároveň autor kriticky a konštruktívne poukazuje na nepomer zastúpenia dvoch základných prameňov Božieho zjavenia – Svätého písma a Tradície, čo sa odzrkadľuje v hodinovej dotácii štúdia patrologie na Rímskokatolíckej bohosloveckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave ako i na ostatných teologických fakultách na Slovensku a niektorých zahraničných univerzitách. Poukazujúc na významné odporúčania koncilových textov ako aj iných dokumentov zároveň pozyva akademickú obec na diskusiu o prehodnotení aktuálneho stavu.

To, čo robí výnimočným dielo prof. Krupu je, hoci ako druhotný výsledok skúmania, odvaha prezentovania idey samotnej teológie Otcov, ktorou mysleli, žili, ktorú odovzdávali. Toto štúdium je teda užitočné nielen pre mnohé tematické indikácie a pre zdroje, ktoré predkladá k čitateľovi k dispozícii, ale aj pretože poukazuje na základný význam teológie ako takej, ako i konkrétnych teologických otázok.

Dielo preto zaujme prehľadným a odborným spracovaním textov paleokresťanskej Tradície a ich praktickým zoradením, poukazujúc tak na hĺbku a jasnosť podania Božieho zjavenia, ktoré sa pri postoji modlitby vnímajú ako druhotné, ak nie nepovšimnuté. Spracovanie celého diela je príkladným dodržaním akademického postupu písanej odbornej práce. Bolo by vhodné, pre lepší prehľad, viac odlišiť prítomnosť textov, ktoré neboli prebrané z Druhých čítaní Liturgie hodín, ktoré si autor stanovil ako primárny zdroj spracovávania. Ich zapracovanie do hlavného textu a následné vynechanie v sumárnom indexe dáva vznik otázkam, prečo práve tieto texty, prečo výber týchto autorov, pretože zostávajú v samotnom diele neobjasnené.

Celkovo však dielo prof. Jozefa Krupu *Vieroučný výskum textov paleokresťanskej Tradície*, zaujme objektivnosťou, nezaujatosťou autora a čistotou jeho úmyslu i ochoty pomôcť odkryť správny vzťah k Svätému Písmu a Tradícii Cirkvi a ponúknuť ho ako skutočný prameň Božieho zjavenia.

KRUPA, Jozef. *Katolícka cirkev a misie ad gentes po Druhom vatikánskom koncile. Skúmanie súčasného oficiálneho stanoviska Katolíckej cirkvi k misiám ad gentes*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2017. 90 s. ISBN 978-80-223-4063-2.

Marian Šuráb

Vo vedeckej monografii „Katolícka cirkev a misie ad gentes po Druhom vatikánskom koncile. Skúmanie súčasného oficiálneho stanoviska Katolíckej cirkvi k misiám ad gentes“ prof. ThDr. Jozef Krupa, PhD. prezentuje dokumenty Magistéria k problematike, ktorá patrí medzi bytostné pre Katolícku cirkev. S jej dejinami je spojené aj ohlasovanie evanjelia všetkým národom.

Prvá evanjelizácia, ktorá priniesla mnohým národom veľké požehnanie, bola spájaná predovšetkým s južnou pologuľou. Boli to misie *ad gentes*. Dnes však už misie nie je možné a ani vhodné teritoriálne deliť. Aj v Európe, tak ako v Severnej a Latinskej Amerike, je potrebná prvá evanjelizácia. Vďaka misiám *ad gentes* Katolícka cirkev v Európe prispela k tomu, že Cirkev sa stala svetovou. Sme svedkami, že napríklad každý rok prijme krst okolo milióna Číňanov, ale znižuje sa počet praktizujúcich veriacich v Európe. Väčšina veriacych dnes býva na južnej pologuli a aj cirkevná hierarchia, počnúc pápežom Františkom, ktorý je z Argentíny, cez biskupov a kardinálov, je čoraz častejšie z Ázie, Afriky a Latinskej Ameriky. Preto je namieste otázka, aká má byť úloha Cirkvi v Európe v tejto meniacej sa konštelácii? Ved' práve ona zohrala najväčšiu úlohu v jej dejinách so svojimi tromi konfesiami: katolíckou, pravoslávnu a protestantskou.

Jednou z veľkých výziev, ktoré dnes stoja pred Cirkvou v Európe, je konfrontácia s islamom. Zároveň sme svedkami, že v západnej Európe mnoho moslimov prijíma krst a stávajú sa kresťanmi. Sú tu však aj iné náboženstvá, s ktorými sa Cirkev stretáva, či už je to budhizmus, konfucionizmus, šintoizmus alebo taoizmus.

Aj preto okrem misií *ad gentes* sa dnes hovorí o novej evanjelizácii tradičných kresťanských štátov. Nová evanjelizácia nie je síce úplne totožná s prvým ohlasovaním, ale má s ním veľa spoločných čŕt. Jednou z podstatných podobností je to, že musí byť, podobne ako prvé ohlasovanie, kerygmatická. Aj preto prvá a pravá výzva novej evanjelizácie vychádza z bežnej pastorácie v konkrétnych cirkevných komunitách, do ktorej musia byť zaangażovaní duchovní i laici.

Z tohto pohľadu má vedecká práca prof. Krupu značný význam pre vedecký odbor misiológia, ale tiež pre konkrétnu formáciu každého, kto sa chce venovať misiám alebo novej evanjelizácii. Ukazuje takmer šesťdesiatročný pohyb v misijnom hnutí, na ktorom môžu svoju činnosť postaviť aj dnešní misionári, ktorými sú už všetci praktizujúci kresťania.

ANOTÁCIE

Anton Ďatelinka

Medzinárodná vedecká konferencia „Mlčiaca cirkev a pápežská diplomacia 1945 – 1965“

V Benátkach sa 27. októbra 2016 uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia na tému „*Mlčiaca cirkev a pápežská diplomacia 1945 – 1965*“, ktorú spoluorganizovala Fakulta kánonického práva sv. Pia X. v Benátkach, Spišská diecéza a naša fakulta v spolupráci s Pápežským výborom pre historické vedy, Univerzitou v Padove a Slovenským historickým ústavom v Ríme.

Organizátori konferencie sa výberom témy zamerali na povojnové obdobie, vzťah Svätej stolice, jednotlivých štátov a v nich rodiacich sa „ľudových demokracií“ vytvárajúcich izoláciu miestnych cirkví a Vatikánu až po počiatky istého diplomatického a ekumenického približovania sa, ktorého výsledkom bolo zlepšenie problematických vzťahov známe ako vatikánska východná politika.

Autorkou konceptu konferencie bola prof. Dr. phil. Emília Hrabovec, prodekanka našej fakulty a členka Pápežského výboru pre historické vedy. V úvodnom príspevku poukázala na metodologické problémy a výzvy, ktoré sú spojené so štúdiom tohto časového úseku dejín, rôznosť prístupov a prameňov pri jeho štúdiu a potrebu syntetizujúceho bádania, ktoré si toto obdobie vyžaduje.

Mirosław J. Lenart z Univerzity v Opole sa venoval viacerým dimenziám problematiky nových poľských západných hraníc, emeritný rektor Lublinskej univerzity Stanisław Wilk predstavil vzťah kardinála Wyszyńskiego ku pápežom Piovi XII. a Jánovi XXIII., prof. Emília Hrabovec hovorila o vývoji v postoji pápežskej diplomacie voči Československu 1945-1965, o faktoroch, ktoré ho sprevádzali, András Fejérdy o probléme nominácie biskupov v komunistickom Maďarsku, prof. Róbert Letz o procese proti trom slovenským biskupom, Roberto Scagno o dôsledkoch studenej vojny na gréckokatolíkov v Rumunsku. Zaujímavé poznatky priniesol referát riaditeľa Historického archívu Štátneho sekretariátu Johana Ickxa, venovaný dosiaľ neznámym pokusom Pia XII. nadviazať v rokoch 1945-1947 diplomatický kontakt s Moskvou.

Otázku mučeníctva spojenú s týmto obdobím a osobnosťami, ktoré odmietli kolaboráciu s komunistickou mocou predstavili v historicko-teologicko-kanonistickom kontexte Józef Kijas z Kongregácie pre kauzy svätých a Ádám Somorjai zo Štátneho sekretariátu.

Dôležitým prínosom podujatia do historického diskurzu bolo predstavenie v zahraničí doposiaľ neznámej témy osobnosti spišského biskupa Jána Vojtaššáka.

Medzinárodná konferencia je veľkým obohatením pre oblasť cirkevnej histórie, pretože vo viacerých ohľadoch priniesla nové perspektívy a pohľady, ktoré môžu prispieť k prehodnoteniu mnohých historicky neoverených, no hlboko zakorenených na historickej skutočnosti sa nezakladajúcich schém.

„Nádvorie hľadajúcich“ s kard. Ravasim a prof. Radičovou

V utorok, 22. novembra 2016 naša fakulta v spolupráci s Konferenciou biskupov Slovenska organizovala podujatie s názvom „Nádvorie hľadajúcich – Nové podoby chudoby: príčiny a východiská“, ktorého hlavnými hosťami boli J. Em. Gianfranco kardinál Ravasi, biblista a predseda Pápežskej rady pre kultúru a prof. Iveta Radičová, slovenská sociologička a bývalá predsedníčka vlády SR, ktorá pôsobila i ako ministerka práce, sociálnych vecí a rodiny. O aktuálnej téme chudoby potom diskutovali za okrúhlym stolom Katarína Hulmanová, predsedníčka Fóra kresťanských inštitúcií, Anton Marcinčin splnomocnenec vlády pre podporu najmenej rozvinutých okresov a Jozef Mikloško, predseda združenia Úsmev ako dar.

Toto podujatie sa snažilo vytvárať priestor na dialóg medzi svetom veriaceho a neveriaceho človeka na aktuálne spoločenské témy. To potvrdil aj veľký kancelár našej fakulty a predseda KBS J. Ex. Mons. Stanislav Zvolenský vo svojom úvodnom príhovore.

Prof. Radičová zhrnula problémy chudoby do troch bodov: štrukturálne problémy na našom trhu práce, regionálne disparity a vyhranené formy chudoby a sociálneho vylúčenia niektorých skupín a jednotlivcov.

Kardinál Ravasi vo svojom príspevku okrem iného povedal, že chudoba je výsledkom etických degenerácií dnešnej doby. Proti tomu zaznieva slovo Krista a tradície, ktorá lásku k bližnému vždy chápala ako dôležitý bod kresťanskej mravouky.

Diskutujúci sa dotkli aj veľmi aktuálnej témy prílevu nelegálnych migrantov, ktorí v tomto čase prichádzajú do Európy.

Stretnutie pokračovalo okrúhlym stolom s ostatnými prítomnými hosťami.

Medzinárodná vedecká konferencia „*Celé Písmo je Bohom vnuknuté (2 Tim 3,16)*“

Dňa 1. decembra 2016 sa na pôde našej fakulty v Bratislave konala medzinárodná vedecká konferencia s názvom *Celé Písmo je Bohom vnuknuté (2 Tim 3,16)*. Hlavnou myšlienkou, ktorú predstavuje citát od sv. Pavla, boli nové pohľady na inšpiráciu a pravdu Svätého písma vo svetle dokumentu Pápežskej biblickej komisie *Inšpirácia a pravda Svätého písma* z roku 2014. Organizátorom konferencie bol ThDr. Ing. Jozef Jančovič, PhD., SSL., ktorý na začiatku účastníkov voviedol do kontextu podujatia. Úvodnú prednášku predniesol prof. Klemens Stock, SJ, ktorý pôsobil ako sekretár Pápežskej biblickej komisie a bol dlhé roky profesorom na Pápežskom biblickom inštitúte v Ríme. Predstavil

spomínaný dokument PBK snažiaci sa inšpiráciu a pravdu Svätého písma vnímať cez samotný text Písma a nie prostredníctvom špekulatívnych teologických formulácií. SSLic. Milan Sova, PhD. sa venoval téme Kde bola pochovaná biblická Ráchel, SSDr. Blažej Štrba, PhD. zas interpretácii textu Joz 6 – 12, ktorý spomína i predstavovaný rímsky dokument. ThLic. Iveta Strenková, ThD. sa venovala otázke Pád Nini-ve v knihe proroka Nahuma, doc. Dr. Petr Mareček, ThD. zoznámil účastníkov konferencie s témou významu dejinných pomerov a udalostí v prvých veršoch Lukášovho evanjelia. Doc.ThLic. Jaroslav Brož, ThD. SSL. sa zamýšľal nad problematikou chápania Božej zmluvy v Liste Hebrejom. ThDr. Mykhaylyna Kľusková, PhD. svoj príspevok venovala povahe pravdy o egyptských ranách vo svetle textov Knihy Exodus a žalmu 105. ThDr. Ing. Jozef Jančovič, PhD. SSL. vo svojom príspevku použil pojem faraónovho srdca ako interpretačný kľúč na pochopenie biblického rozprávania o vyslobodení Izraela v Ex 4 – 14. SSDr. Pavel Vilhan, PhD. prezentoval Knihu Sirachovcovu ako podnetný text na vnímanie inšpirácie, so zreteľom na dokument PBK. Dr. theol. Miroslav Varšo zameral svoj príspevok na tematiku detstva Ježiša Krista v evanjeliách vo svetle poslednej kapitoly dokumentu PBK.

Medzinárodná vedecká konferencia „Náboženstvo a migrácia“

Naša bohoslovecká fakulta v spolupráci s KBS a Českou biskupskou konferenciou usporiadala v aule Benedikta XVI. v Bratislave dňa 21. februára 2017 medzinárodnú vedeckú konferenciu zameranú na aktuálnu spoločenskú otázku pod názvom *Náboženstvo a migrácia*. Na konferencii sa zúčastnili i pražský kardinál J. Em. Dominik Duka, bratislavský arcibiskup-metropolita J. Ex. Mons. Stanislav Zvolenský a Ing. Ján Figeľ, PhD., Dr. h.c., ktorí predniesli úvodné príhovory. Prítomní rozdelení do troch samostatných blokov predstavili v jednotlivých odborných odtieňoch možné pohľady na migráciu.

V prvom bloku zameranom na biblický kontext sa doc. Jaroslav Brož, ThD., SSL. venoval otázke duchovného a sociálneho rámca kresťanského poslania v Novom zákone a ThDr. Ing. Jozef Jančovič, PhD., SSL. interpretoval otázku migrácie vo svetle putovania patriarchov a vyvoleného ľudu v Pentateuchu.

V druhom bloku doc. Jindřich Šrajfer, Dr. theol. a ThDr. Ing. Vladimír Thurzo, PhD. ponúkli poslucháčom svoje príspevky pojednávajúce o migrácii v kontexte náboženstva a cirkvi.

J. Ex. Mons. Marek Forgáč a J. Ex. Tomáš Holub v ďalšej časti konferencie predstavili svoj pohľad na otázku migrácie témami o posilnení kresťanskej identity ako odpovede na fenomén migrácie a kresťanskej identity, ktorá je pravým zdrojom radosti.

Konferenciu v časti diskusných príspevkov ukončili prof. PhDr. Jan Sokol, PhD, CSc. venujúci sa otázke problému politického zneužitia migrácie a doc. RNDr. Vladimír Palko, CSc., ktorý poukázal na fenomén migrácie, ktorý môže byť výzvou a zároveň predstavovať i isté ohrozenie.

Habilitačná prednáška „*Fatima, Mária a teológia*“

V Bratislave sa 23. februára 2017 uskutočnila habilitačná prednáška doc. ThDr. Lubomíra Hlada, PhD. na tému *Fatima, Mária a teológia*. Vo svojej prezentácii sa venoval otázke vzťahu Panny Márie a teológie vo svetle a so zreteľom na sté výročie Fatimských zjavení z roku 1917 a v kontexte nových teologických výziev otvárajúcich sa pre vnímanie a úlohu Panny Márie v dnešnej teológii a spoločnosti.

OBHÁJENÉ DIZERTAČNÉ PRÁCE NA RKCMBF UK V ROKU 2017

Kánonické vizitácie Nitrianskej diecézy v rokoch 1674 – 1831

Školiteľ: prof. ThDr. Viliam Judák, PhD.

Martin Bošanský

Keďže fenomén kánonických vizitácií v Nitrianskej diecéze nebol doteraz náležite systematicky spracovaný, predkladaná práca sa usiluje zaplniť toto biele miesto. Jej časové rozmedzie bolo určené rokmi 1674 a 1831. Úvodný medzník bol rokom najstaršej dovtedy známej vizitácie, kým záverečný zasa rokom skončenia poslednej vizitácie svojho druhu.

Cieľom práce bolo priniesť komplexný pohľad na spomínanú problematiku. Autor chcel predstaviť všetky jestvujúce vizitácie s nádejou, že výskumom sa podarí nájsť nejaké nové. Zaujímal ho dôvod, úloha a ciele kánonických vizitácií. Keďže ide o potridentálne obdobie, v ktorom sa Katolícka cirkev vysporiadavala s protestantizmom, autor hľadá odpoveď na otázku, akú úlohu zohral tento jav pri rekatolizácii diecézy. Podružným cieľom práce bolo tiež vytvorenie nástroja na uľahčenie vedeckého výskumu budúcim bádateľom.

Práca pozostáva z piatich kapitol. V prvej sa autor zaoberá fenoménom kánonických vizitácií vo všeobecnosti. Po definícii základných pojmov prináša stručné dejiny kánonických vizitácií od najstarších čias ponajprv v univerzálnej Cirkvi, potom v Uhorsku a napokon v Nitrianskej diecéze. Pokúša sa rekonštruovať mozaiku obrazu kánonickej vizitácie od prípravy cez realizáciu až po jej dôsledky. Druhá, tretia a štvrtá kapitola sú venované kánonickým vizitáciám Nitrianskej diecézy v sedemnástom, osemnástom a devätnástom storočí. Jednotlivé storočia sa ďalej delia podľa episkopátov. V rámci každého episkopátu sa ponajprv analyzuje všeobecný dejinný kontext, v ktorom daný biskup konal svoju službu. Následne sa uvádza jeho stručný životopis s osobitným zreteľom na jeho vizitačné aktivity. Pri každej vizitácii je v prvom rade predstavená osoba vizitátora. Potom sa skúma charakter vizitačnej cesty: jej motivácia, príprava, chronologicko-geografický priebeh i zakončenie. Na základe štruktúry vizitačnej zápisnice sa venuje pozornosť skutočnostiam, ktoré vizitátor akcentoval. Neprehliada sa ani materiálny aspekt vizitačných záznamov, keďže aj on svojím spôsobom vypovedá o charaktere vizitácie. Na konci každej kapitoly je stručné zhrnutie zachytávajúce vývoj vizitačnej

praxe v danom storočí. Piata kapitola má rýdzo praktický charakter. Predkladá čitateľovi konkrétne pomôcky značne uľahčujúce a zprehľadňujúce štúdium vizitácií Nitrianskej diecézy. Ide o index vizitovaných farností a tiež o zoznam vizitovaných filiálok s ich príslušnosťou k farnosti.

Vďaka výskumu predchádzajúcemu napísaniu tejto práce sa podarilo objaviť o 30 rokov staršiu vizitáciu než bola doteraz najstaršia známa. Okrem toho sa podarilo nájsť ďalšie štyri vo vedeckej literatúre doteraz neznáme vizitácie. Závety výskumu zreteľne poukazujú na podstatnú úlohu vizitácií počas novovekej obnovy Katolíckej cirkvi. Autor má nádej, že konzultácia tak vzácneho historického pokladu, akým sú kánonické vizitácie, príspeje k rozvoju vedy i rozkvetu náboženského života.

Teológia a liturgia mariánskych jubilejných rokov dvadsiateho storočia

Školiteľ: doc. ThDr. Peter Caban, PhD.

Katarína Holbičková

Dizertačná práca je sondou do katolíckej teológie mariánskych jubilejných rokov, ktoré sa po prvýkrát v dejinách Cirkvi slávil v dvadsiatom storočí. V prvej kapitole sa práca zaoberá teologickými aspektmi riadnych a mimoriadnych jubilejných rokov a ich rozlišovaním. Hľadá pôvod vzniku slávenia jubilejného roka, jeho význam i duchovnú hĺbku, ktorý má svoje korene už v biblickom prostredí židovského národa. V ďalších dvoch kapitolách sa zaoberá tromi mariánskymi rokmi dvadsiateho storočia: rokom 1904, vyhláseným pápežom Piom X.; rokom 1954, vyhláseným pápežom Piom XII. a rokom 1987/88, vyhláseným pápežom Jánom Pavlom II. Mariánske roky 1904 a 1954 sa slávil z príležitosti päťdesiateho a stého výročia vyhlásenia dogmy o Nepoškvrnenom počatí Panny Márie. Tretí mariánsky rok 1987/88 bol zasvätený Matke Vykupiteľa.

Cieľom práce bolo na základe skúmaných mariánskych rokov s exkurzom do dejín slávenia jubilejných rokov v Cirkvi hľadať význam, zmysel a dôvody slávenia mariánskych jubilejných rokov v kontinuite mariologického učenia Katolíckej cirkvi a zároveň aj analyzovať mariánsku tematiku už spomenutých jubilejných rokov, ktorými sa práca zaoberá. Na splnenie daného cieľa bola v práci použitá analyticko-syntetická metóda uplatňovaná pri štúdiu textov dokumentov, dostupných homílií, kázni, príhovorov, liturgických textov, prednesených počas rôznych udalostí a liturgických aj mimoliturgických slávení, konajúcich sa v priebehu spomínaných mariánskych rokov. Komparatívna metóda bola použitá pri štúdiu mariológie Druhého vatikánskeho koncilu, ktorá bola uplatňovaná v teológii mariánskeho roka 1987/88.

Slávením mariánskych jubilejných rokov chcela Cirkev rozvinúť kresťanskú obnovu, najmä v období narastajúcich negatívnych prúdov v spoločnosti voči Cirkvi pred rokom 1904. Zároveň úmyslom Cirkvi bolo rozšíriť pravú úctu k Bohorodičke, vysvetľovať

učenie o Panne Márii, najmä doktrínu o Nepoškvrnenom počatí; v mariánskom jubilejnom roku 1954 aj dogmu o Nanebovzatí Panny Márie s telom i dušou, ktorá bola vyhlásená 1. novembra 1950. Mimoliturgické slávenia v týchto jubilejných rokoch boli zamerané na kult Matky Božej a kult Eucharistie vystavovaním mariánskych obrazov a ikon k úcte a celodennými adoráciami pred Najsv. oltárnou sviatosťou. Mariánsky rok 1987/88 pápež Ján Pavol II. vyhlásil s úmyslom uvedomiť si materinskú prítomnosť Bohorodičky v tajomstve Krista a Cirkvi a zároveň jej úlohu ako Matky Vykupiteľa v spásonosnom diele jej Syna; v diele, ktorého dvetisícročné jubileum v tom čase Cirkev sa pripravovala sláviť. Podstatným prvkom liturgických slávení mariánskych jubilejných rokov bola aj milosť získania úplných, jubilejných odpustkov, ktorých pôvod a zmysel sa nachádza už v Starom zákone a, ako dizertačná práca objasňuje, ich podstata vychádza z Božieho milosrdenstva.

**Metódy dogmatickej teológie podľa dokumentov
Medzinárodnej teologickej komisie
Školiteľ: prof. ThDr. Jozef Krupa, PhD.**

Martin Mihalik

Metódy katolíckej teológie vychádzajú zo špecifických princípov, ktoré sú založené na predpoklade, že teológia je vedou a zároveň súčasťou dynamického duchovného života Cirkvi. Cieľom dizertačnej práce je uviesť návrhy a predpoklady Medzinárodnej teologickej komisie ohľadom dogmaticko-teologickej metódy do dialógu s diskurzom, ktorý vychádzal z meniacich sa metodologických paradigiem konca moderny a obdobia Druhého vatikánskeho koncilu. Druhý vatikánsky koncil predložil náuku o Božom zjavení ako osobné seba-odhalenie sa Boha, ktorý svojím zjavením pozýva človeka na dialóg. Rozumová výpoveď o viere a argumentačné sprostredkovanie evanjelia sú neoddeliteľné od dialogického charakteru Božieho slova. Obsah práce je rozdelený do troch kapitol, kde sú analyzované tri nadväzujúce témy teologickej metodológie. V prvej kapitole je touto témou rozum a myslenie ako metodologický nástroj, teda existenčný rozmer teologickej metodológie, v druhej kapitole formálne princípy teologickej metodológie a v tretej kapitole zase princípy metodológie najmä vo vzťahu k obsahu teologických metód.

Práca v úvode predstavuje náuku Medzinárodnej teologickej komisie ako hľadanie 'autentickej ľudskej múdrosti' a pravého rozumu. V nadväznosti na to sú podané konfrontačné paradigmy 'múdrosti tohto sveta.' 'Autentická ľudská múdrosť' sa vyznačuje neustálou otvorenosťou rozumu, kým opačné paradigmy predpokladajú uzavretosť myslenia do seba samého. Konfrontácia je dokázaná najmä prostredníctvom kontroverzie statusu vedeckej metódy v pozitivizme a teologická uzavretosť je demonštrovaná fideistickou metodológiou. Druhá kapitola skúma formálny aspekt teologických metód, na ktoré nazerá prostredníctvom dvoch výrazných teologických metodológií. Prvá metodológia má vý-

chodiská v metafyzickej orientácii teológie a postupuje prostredníctvom deduktívnej metódy. Druhá metodológia akcentuje zakorenenosť teológa a učenia Učiteľského úradu vždy v určitom kontexte a predkladá metodológiu hermeneutiky ako nástroj interpretácie. V tretej kapitole je analyzovaný obsahový aspekt teologických metód. K metódam sa pristupuje prostredníctvom vybraných *loci theologici* Božieho slova, Tradície a *sensus fidei*. Prvé dve *loci* akcentujú objektívne zamerané metódy. *Locus theologicus* s názvom *sensus fidei* slúži ako nástroj na metódy vychádzajúce zo subjektu a predstavená je ním induktívna metóda. Výsledok práce tkvie v poukázaní na dialogický rozmer teológie, zobrazujúci dialogický charakter Božieho zjavenia.

Dizertačná práca predstavuje teologickú metodológiu ako napredujúcu udalosť myslenia, neustále napätú medzi dve krajnosti, snažiace sa ju redukovať na objektivistickú *informáciu* alebo subjektivistické *prerozprávanie zážitku*. Prechod medzi tieto krajnosti nie je v silách človeka, ktorý neustále tiahne k nenáročnej jednostrannosti. Metodologická možnosť posvätnej teológie spočíva iba v dôvere k slovám Pána: „Keď príde on, Duch pravdy, uvedie vás do plnej pravdy“ (*Jn 16,13*).

**Liturgický vývoj *Missae chrismatis*
Školiteľ: doc. ThDr. Peter Caban, PhD.**

Ladislav Šranko

Dizertačná práca sa venuje liturgickému dejinnému vývoju *Missae chrismatis* od najstarších kresťanských dôb až po súčasné stvárnenie liturgického obradu tejto omše, počas ktorej sa na Zelený štvrtok posviaca krizma a požehnávajú sa olej chorých a olej katechumenov. Práca sa začína predstavením tak profánneho ako aj rituálneho používania oleja v orientálnych kultúrach a v starovekom Stredomorí. Potom sa venuje rituálnemu používaniu oleja v Starom i Novom zákone, ako aj symbolike pomazania ako takého a významu termínu *pomazaný* v apoštolskej cirkvi. Používanie oleja v antickom kresťanstve táto dizertačná práca predstavuje na základe diel apoštolských a cirkevných otcov, ktorých diela svedčia o trojakom používaní oleja v sakramentálnej praxi starokresťanskej cirkvi, ktorá použila olej pri pomazaní chorých, pri pomazaní katechumenov pred krstom a olej krizmy na pomazanie po krste. Štúdiá sa nevenuje len vývoju obradu pomazania olejom, ale aj dejinnému vývoju modlitieb, ktoré sprevádzali počas stáročí požehnanie toho ktorého oleja. Prameň tejto štúdie tvorili historické liturgické pramene, z ktorých veda dejín liturgie žije. Pramene, z ktorých táto práca vznikla, sú okrem spisov apoštolských a cirkevných otcov aj niektoré kánony prvých koncilov, stredoveké *libelli* a najdôležitejšie sakramentáre, ako aj stredoveké *Ordines romani*, a napokon pontifikále a misále. Historické pramene stredoveku, ktorých materiál tvorí tretiu, najobsiahlejšiu kapitolu tejto práce, ukazujú vývoj *Missae chrismatis* tak, ako na ňu vplývala starobylá rímska a potom franská a nemecká liturgia. Po predstavení materiálu nachádzajúceho sa v najdô-

ležitejších stredovekých prameňoch sa dizertačná práca venuje liturgickému stvárneniu omše svätenia olejov po reforme Tridentského koncilu ako aj znovuzavedeniu a obnoveniu *Missae chrismatis* pápežom Piom XII. v r. 1956 a následnej reforme *Missae chrismatis* po liturgickej reforme Druhého vatikánskeho koncilu s uverejnením súčasných latinských a slovenských textov tejto omše ako aj obradu posvätenia krizmy a požehnania oleja chorých a oleja katechumenov.

AUTORI PRÍSPEVKOV

PROF. THDR. ANTON ADAM, PHD., Teologický inštitút RKCMBF UK pri Kňazskom seminári sv. Františka Xaverského v Banskej Bystrici – Badíne, Banská 28, 976 32 Badín, Anton.Adam@frcth.uniba.sk

THLIC. ANTON ĎATELINKA, Teologický inštitút RKCMBF UK pri Kňazskom seminári sv. Gorazda v Nitre, Samova 14, 949 01 Nitra, adatelinka@gmail.com

PHDR. OLGA GAVENDOVÁ, PHD., Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, Olga.Gavendova@frcth.uniba.sk

MGR. RÓBERT HORKA, PHD., Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, Robert.Horka@frcth.uniba.sk

THDR. JOZEF JANČOVIČ, PHD., Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, Jozef.Jancovic@frcth.uniba.sk

JUDR. ICDR. JOZEF KEMP, PHD., Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, Jozef.Kemp@frcth.uniba.sk

MGR. JOZEF MOŽIEŠIK, Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, moziesik@gmail.com

MGR. ATILA NEMES, Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, a.nemes@centrum.sk

MGR. MATEJ PINKAS, Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58, Bratislava 1, pinkas1@uniba.sk

ICLIC. MGR. ET MGR. ŠIMON POLÍVKA, Diecézní soud litoměřické diecéze, Kostelní nám. 158/4, 431 91 Vejprty, simonpolivka@c-mail.cz

THLIC. PAEDDR. IVAN RUŽIČKA, Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58, Bratislava 1, ivan.ruzicka.sk@gmail.com

PROF. THDR. MARIAN ŠURÁB, PHD., Teologický inštitút RKCMBF UK pri Kňazskom seminári sv. Gorazda v Nitre, Samova 14, 949 01 Nitra, Marian.Surab@frcth.uniba.sk

